

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΘΥΝΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΑΘΗΜΑ: ΔΙΚΑΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Διπλωματική Εργασία

ΘΕΜΑ

*«Η Ειδική Δικαιοδοτική βάση της Αδικοπραξίας κατά τον Κανονισμό
(ΕΚ) 1215/2012»*

(άρθρο 7 σημ. 2 του Καν. 1215/2012)»

Δήμητρα Τσιμπιρίδου Α.Μ.2195/2013

Επιβλέπων: Αναπλ. Καθηγητής Μιχαήλ Χρυσομάλλης

Κομοτηνή- Δεκέμβριος 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 5 σημ. 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 7 σημ. 2 ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ 1215/2012

I. Εννοιολογικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις

1. Η έννοια των όρων «αδικοπραξία» και «οιονεί αδικοπραξία»
2. Η αυτόνομη ερμηνεία του όρου ενοχές από αδικοπραξία

II. Η Δωσιδικία του forum delicti

1. Η δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός σε σχέση με την δωσιδικία του τόπου εκπλήρωσης της παροχής
  - 1.1. Η υπόθεση *Καφέλης* και η ερμηνευτική της συνεισφορά στην διαμόρφωση του πεδίου εφαρμογής του άρθρ.5 σημ. 3 της Σύμβασης των Βρυξελλών
  - 1.2. Οι προβληματισμοί και η επικράτηση του forum delicti
2. Περιπτώσεις αδικοπραξιών, που υπάγονται στην δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός
3. Αμφισβητούμενες περιπτώσεις υπαγωγής στην δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός
4. Συρροή δικαιοπρακτικής και αδικοπρακτικής ευθύνης

5. Η δωσιδικία του τόπου, όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός σε περίπτωση επικείμενων αδικοπραξιών

6. Η δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός σε περιπτώσεις ασφαλίσεως αστικής ευθύνης ή ακινήτων

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΟΠΟΥ ΣΥΝΕΒΗ ΤΟ ΖΗΜΙΟΓΟΝΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

I. Η Νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΚ/ΕΕ

1. Η διττή ερμηνεία από το ΔΕΚ – Η απόφαση Bier/Mines de Potasse d'Alsace
2. Η νομολογία του ΔΕΚ, που ακολούθησε σχετικά με τον καθορισμό του τόπου επέλευσης της ζημίας
  - 2.1. Η απόφαση Dumez/Hessische Landesbank
  - 2.2. Η απόφαση Marinari/Lloyd's Bank
  - 2.3. Η απόφαση Kronhofer/Marianne Maier
  - 2.4. Η απόφαση Fiona Shevill/Presse Alliance
3. Η θέση της ελληνικής νομολογίας σε σχέση με τον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός
4. Συνολική εκτίμηση της Νομολογίας του ΔΕΚ

II. Ειδικότερες Περιπτώσεις

1. Η περίπτωση των πολλαπλών τόπων επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος
  - 1.1. Η επέλευση του γενεσιουργού της ζημίας γεγονότος σε πολλές χώρες
  - 1.2. Η επέλευση του ζημιογόνου αποτελέσματος σε πολλές χώρες

2. Περιπτώσεις διασυνοριακών αδικοπραξιών

2.1. Αθέμιτος Ανταγωνισμός

2.2. Ευθύνη του παραγωγού ελαττωματικών προϊόντων

2.3. Αδικοπραξίες μέσω διαδικτύου

2.4. Ναυτεργατικά ατυχήματα

2.5. Αδικοπραξίες με μεγάλο αριθμό ζημιωθέντων

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Α.Κ. : Αστικός Κώδικας

ΔΕΚ : Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΔΕΕ : Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση / **Ε.Κ.** : Ευρωπαϊκή Κοινότητα

ΕΚ : Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

ΚΑΝ : Κανονισμός

Κ.Πολ.Δ. : Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

ΣΒρ : Σύμβαση Βρυξελλών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσπάθεια καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας στην περίπτωση των αξιώσεων που απορρέουν από αδικοπραξία, σύμφωνα με το παλιότερα ισχύον άρθρο 5 του Κανονισμού (ΕΚ)¹ 44/2001 της 22^{ης} Δεκεμβρίου 2000 και ήδη το άρθρο 7 σημ. 2 του Κανονισμού 1215/2012², για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (Βρυξέλλες Ια). Η ειδική δικαιοδοτική βάση για τις αδικοπρακτικές ενοχές (lex loci delicti) εισάγεται με την διάταξη του άρθρου 7 σημ. 2 του Κανονισμού 1215/2012 , που θεσπίζει την δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός. Σύμφωνα με αυτή, ο εναγόμενος που έχει την κατοικία ή την έδρα του σε κάποιο κράτος μέλος μπορεί να εναχθεί **«ως προς τις ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός»**³.

Από την ίδια την διάταξη προκύπτει, ότι η διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός είναι συντρέχουσα σε σχέση με την γενική κατά τόπον αρμοδιότητα του άρθρου 4 σημ. 1 του Κανονισμού 1215/2012, απαραίτητη δε προϋπόθεση είναι ο εναγόμενος να έχει την κατοικία του σε κράτος μέλος της Ε.Ε. Με την αναδιατύπωση της διάταξης του άρθρου 7 σημ. 2, πλέον, στην

¹ Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 012 της 16/01/2001 σ. 0001 - 0023

² Στις 20.12.2012 δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2012 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Ο Κανονισμός ισχύει από 10-1-2015. Η επαναδιατύπωση του κανονισμού Βρυξέλλες Ι , ήταν μία φιλότιμη προσπάθεια των οργάνων της ΕΕ, η οποία όμως εάν εξαιρέσουμε την επαναφορά της Αρχής forum non conveniencie ,την επέκταση της εφαρμογής του Lex voluntatis και σε διάδικους που δεν έχουν την συνήθη διαμονή τους εντός της ΕΕ , και στις περιπτώσεις όπου εναγόμενος που ανήκει στην κατηγορία των «αδυνάτων» και παρίσταται ενώπιον δικαστηρίου που δεν έχει δικαιοδοσία , η γνώμη μας είναι ότι δεν εισήγαγε κάποια σημαντική καινοτομία .

³ Στην αντίστοιχη ρύθμιση του ελληνικού δικαίου στο άρθρο 35 Κ.Πολ.Δ. προβλέπεται ότι *«Διαφορές από αξιόποινη πράξη μπορούν να εισαχθούν και στο δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου έχει τελεστεί η αξιόποινη πράξη, ακόμη και αν η απαίτηση στρέφεται εναντίον προσώπου που δεν έχει ποινική ευθύνη»*

εν λόγω δικαιοδοτική βάση υπάγονται και οι αγωγές «προληπτικού χαρακτήρα», με τις οποίες επιδιώκεται ο καθορισμός διεθνούς δικαιοδοσίας των επαπειλούμενων αδικοπραξιών, γεγονός που καθιστά απαραίτητο το διαχωρισμό από την διάταξη του άρθρου 35 του Κανονισμού 1215/2012 για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων⁴.

Ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας στην περίπτωση των αδικοπρακτικών ενοχών, έχει μεγάλη πρακτική σημασία, δεδομένου ότι είναι πολλές οι περιπτώσεις που αναπτύσσονται συναλλαγές μεταξύ υπηκόων από διαφορετικά κράτη της Ε.Ε., γεγονός που αυξάνει και τον κίνδυνο που προκύπτει από αυτές. Στην ενιαία πια ευρωπαϊκή αγορά, τα αδικήματα με στοιχεία αλλοδαπότητας είναι συχνά, με συνηθέστερα τα αυτοκινητικά ατυχήματα, ζημιές από την μόλυνση του περιβάλλοντος, προσβολές προσωπικότητας από δυσφημιστικά δημοσιεύματα, τον αθέμιτο ανταγωνισμό και πολλά ακόμη. Μια ενιαία ρύθμιση των διαφορών που μπορούν να προκύψουν από όλες αυτές τις καταστάσεις, αφενός προσφέρει ασφάλεια δικαίου, αφετέρου βοηθά στην αποτελεσματικότερη προστασία των ζημιωθέντων τρίτων. Η νομολογία, τόσο των εθνικών δικαστηρίων όσο και του ΔΕΚ/ΔΕΕ, είναι μεγάλη, γεγονός που καταδεικνύει την σπουδαιότητα της ρύθμισης των αδικοπραξιών με στοιχεία αλλοδαπότητας. Η Σύμβαση των Βρυξελλών, παρότι αρκετά πιο παλιά, λόγω της διαρκώς πυκνότερης ερμηνείας της από το Δικαστήριο, καταλαμβάνει πιο ισχυρή θέση από την σύγχρονη σύμβαση της Ρώμης περί συμβατικών ενοχών. Για πολλούς θεωρείται η Ευρωπαϊκή πολιτική δικονομία⁵.

---

⁴ Ευάγγελος Βασιλακάκης, Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και αδικοπραξία, εκδ. Σάκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 169

⁵ Κωνσταντίνος Κεραμεύς, Διεθνής Δικαιοδοσία σε αδικοπρακτικές αξιώσεις κατά την Σύμβαση των Βρυξελλών, ΕΕΕυρ.Δ 4: 1994, σελ. 918

**ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΠΕΛΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 5 σημ.
3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 7 σημ.
2 ΚΑΝ. 1215/2012**

I. Εννοιολογικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις

1. Η έννοια των όρων «αδικοπραξία» και «οιονεί αδικοπραξία»

Το άρθρο 5 σημ. 3 της Σύμβασης των Βρυξελλών ρυθμίζει τις ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας. Πρόκειται για έννοιες του ουσιαστικού δικαίου, που καλύπτουν μια ευρεία κατηγορία ενοχών, για την έκταση της οποίας δεν παρέχεται ικανοποιητική ερμηνεία από τις αιτιολογικές εκθέσεις της Σύμβασης των Βρυξελλών και τις αντίστοιχες συμβάσεις προσχώρησης⁶. Μία εξ αυτών, η έκθεση του P.Jenard⁷ αναφέρει, ως βασική πηγή αδικοπρακτικών ενοχών που οι συντάκτες της Σύμβασης θέλησαν να συμπεριλάβουν, τα τροχαία ατυχήματα⁸. Στην συνέχεια, όμως, το ΔΕΚ με τις αποφάσεις του, στις οποίες θα αναφερθούμε παρακάτω, έδωσε ευρύτερη ερμηνεία στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής βάσης της διεθνούς δικαιοδοσίας του τύπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός.

Ο όρος «οιονεί αδικοπραξία», ο οποίος δημιούργησε αρκετά ερμηνευτικά ζητήματα, ουσιαστικά αποδίδει τον γαλλικό όρο «*quasi-delit*». Στο γαλλικό δίκαιο γίνεται διάκριση μεταξύ αδικοπραξίας και οιονεί αδικοπραξίας, ανάλογα με τον βαθμό του πταίσματος που απαιτείται για καθεμία από τις διακριτές μορφές ευθύνης. Κατά τον γαλλικό Αστικό Κώδικα, η οιονεί αδικοπραξία προϋποθέτει απλά αμέλεια ή

---

⁶ Ευάγγελος Βασιλακάκης, ο.π. σελ. 171

⁷ Διευθυντή του Βελγικού Υπουργείου Εξωτερικών και Εξωτερικού εμπορίου

⁸ Έκθεση Paul Jenard, σχετική με την σύμβαση για την δικαιοδοσία και την αναγκαστική εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές αποφάσεις, Βρυξέλλες 27-9-1968, σελ. 54

απερισκεψία (άρ.1383 CCiv), ενώ η αδικοπραξία απαιτεί πταίσμα (άρ 1382 CCiv)⁹. Πρακτικά, όμως η διάκριση δεν έχει μεγάλη σημασία. Υπήρξαν, ωστόσο, περιπτώσεις που το ΔΕΚ ασχολήθηκε με την οιονεί αδικοπραξία, αλλά στο πλαίσιο άλλων ζητημάτων.

Η ρύθμιση του εσωτερικού δικαίου, όσον αφορά την δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός είναι διαφορετική. Στο άρθρο 35 του Ελληνικού Κ.Πολ.Δ. προβλέπεται ότι *«οι διαφορές από αξιόποινη πράξη μπορούν να εισαχθούν και στο δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου είχε τελεστεί η αξιόποινη πράξη, ακόμη και αν η απαίτηση στρέφεται εναντίον προσώπου που δεν έχει ποινική ευθύνη»*. Αντίθετα, στο άρθρο 7 σημ.2 του Καν. δεν αποτελεί προϋπόθεση η τέλεση ποινικού αδικήματος, αλλά αρκεί και η αστική αδικοπραξία¹⁰. Κατά συνέπεια, διαπιστώνεται ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 5 σημ.3 της Σύμβασης Βρυξελλών (εφεξής ΣΒρ) και του άρθρου 7 σημ. 2 του Κανονισμού είναι πολύ πιο ευρύ. Ωστόσο, η τέλεση αξιόποινης πράξης προβλέπεται ως προϋπόθεση στο άρθρ. 5 σημ. 4 της Σύμβασης και στο άρθρ. 7 σημ. 3 του Κανονισμού, στο οποίο σημειώνεται ότι σε περίπτωση αποζημίωσης ή αποκατάστασης της προτέρας κατάστασης που θεμελιώνεται σε αξιόποινη πράξη, υπάρχει ειδική συντρέχουσα δωσιδικία του δικαστηρίου *«όπου ασκείται η ποινική δίωξη, κατά το μέτρο που σύμφωνα με το δίκαιό του το δικαστήριο μπορεί να επιληφθεί της πολιτικής αγωγής»*. Οι περιπτώσεις, βέβαια, εφαρμογής αυτής της διάταξης και οι αποφάσεις που την αφορούν είναι περιορισμένες. Πρακτικά, εφαρμόζεται όταν το ποινικό δικαστήριο, που έχει διεθνή δικαιοδοσία βρίσκεται σε άλλη χώρα από εκείνη που συνέβη το ζημιογόνο γεγονός ή από εκείνη της κατοικίας του εναγομένου¹¹.

---

⁹ Καλλιόπη Μακρίδου, Ερμηνευτικά Ζητήματα της δωσιδικίας της «αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρ. 5 παρ. 3 της Συμβάσεως των Βρυξελλών, Αρμεν. 1990, σελ. 1166

¹⁰ Βλ. Αιτιολογική έκθεση Δημητρίου Ευρυγένη – Κωνσταντίνου Κεραμέως για την προσχώρηση της Ελλάδος στην Σύμβαση των Βρυξελλών, ΕΕ αριθμ. 298/24-11-86 αριθμ. 51

¹¹ Κωνσταντίνος Κεραμέυς/Γεώργιος Κρεμλής/Χαρίσιος Ταγαράς Η Σύμβαση Βρυξελλών για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, όπως ισχύει στην Ελλάδα, Αθήνα 1989, Ερμηνεία κατ' άρθρο, άρθρο 5 αρ.36

2. Η αυτόνομη ερμηνεία του όρου ενοχές από αδικοπραξία

Το ερώτημα που ανέκυψε σχετικά με την έννοια των ενοχών από αδικοπραξία και οιονεί αδικοπραξία, όπως αυτές αναφέρονται στην Σύμβαση, αφορούσε το κατά πόσο η ερμηνεία των όρων αυτών μπορεί να γίνει αυτόνομα ή αν θα πρέπει να γίνει προσφυγή στις διατάξεις του εσωτερικού δικαίου ενός κράτους, δηλαδή με την υπόδειξη από κάποιον εθνικό κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

Στις συμβατικές ενοχές, ως εφαρμοστέο δίκαιο καθορίζεται η *lex fori*, όταν αυτό το έχουν επιλέξει τα μέρη ή είναι το δίκαιο με το οποίο συνδέεται στενότερα η σύμβαση. Αντίθετα, στις αδικοπρακτικές ενοχές, στις περισσότερες περιπτώσεις το εφαρμοστέο δίκαιο συμπίπτει με αυτό της διεθνούς δικαιοδοσίας και έτσι, το δικαστήριο που δικάζει την διαφορά καταλήγει να εφαρμόζει τις διατάξεις του δικού του ουσιαστικού δικαίου. Στην ουσία αυτό συμβαίνει σε κάθε περίπτωση που εφαρμοστέο δίκαιο είναι αυτό του *forum delicti*, αφού και ο κανόνας για τις αδικοπραξίες είναι η επιλογή ως εφαρμοστέου δικαίου αυτό του τόπου τέλεσης του αδικήματος. Όταν η διεθνής δικαιοδοσία και ο κανόνας σύγκρουσης υποδεικνύουν το ίδιο δίκαιο, όπως π.χ. στο άρθ. 26 Α.Κ. το αποτέλεσμα είναι να εφαρμόζεται από το *forum* το δικό του δίκαιο.

Το ζήτημα, επομένως είναι αν θα επιλεγεί η αυτόνομη ερμηνεία του όρου «*ενοχές από αδικοπραξία*» ή η ερμηνεία του *lege fori*. Το σημαντικό πλεονέκτημα της αυτόνομης ερμηνείας είναι ότι με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται το πρωθύστερο σχήμα, να καθορίζεται πρώτα ο εφαρμοστέος κανόνας ιδιωτικού διεθνούς δικαίου και να εφαρμόζεται ο κανόνας του ουσιαστικού δικαίου που αυτός υποδεικνύει, ενώ να έπεται ο προσδιορισμός του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία. Κανονικά, όταν το δικαστήριο επιλαμβάνεται μια υπόθεσης με στοιχεία αλλοδαπότητας, πρώτα εξετάζει αν έχει αρμοδιότητα να δικάσει μια αγωγή και μετά καθορίζει το εφαρμοστέο δίκαιο¹². Ωστόσο, αυτό μικρή πρακτική σημασία έχει στις αδικοπρακτικές ενοχές, δεδομένου ότι από την στιγμή που θα επιλεγεί από τον ενάγοντα το *forum delicti* υπάρχει

---

¹² Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ 174

σύμπτωση μεταξύ της *lex fori* και του δικαίου που εφαρμόζεται στην ουσία της διαφοράς. Παρά την κατά βάση γενικευμένη αποδοχή της αυτόνομης ερμηνείας από το ΔΕΚ/ΔΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια εξακολουθούν σε πολλές περιπτώσεις να ανατρέχουν στις κείμενες διατάξεις του Α.Κ. περί αδικοπραξίας των άρθρων 914 επ., προκειμένου να διαπιστώσουν αν υπάρχει αδικοπρακτική ευθύνη που να θεμελιώνει την δωσιδικία, όπως την θέτει η διάταξη του άρθρου 7 σημ. 2 του Κανονισμού¹³.

Το ΔΕΚ εκφράστηκε για πρώτη φορά υπέρ της αυτόνομης ερμηνείας της έννοιας «ενοχή από αδικοπραξία ή οιονεί αδικοπραξία», στο πλαίσιο της υπόθεσης *Kalfelis/Schroder*¹⁴, με το επιχείρημα της ανάγκης για κατοχύρωση της μέγιστης δυνατής ομοιομορφίας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από την Σύμβαση για τα συμβαλλόμενα κράτη και τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα. Στην συνέχεια θα αναλυθεί περισσότερο η συγκεκριμένη απόφαση, που αποτέλεσε τη βάση καθορισμού και διάφορων άλλων ζητημάτων .

II. Η Δωσιδικία του *forum delicti*

1.Η δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός σε σχέση με την δωσιδικία του τόπου εκπλήρωσης της παροχής

---

¹³Πολ.Πρωτ.Αθ 9958/1996, Επισκ ΕμπΔ 1998.227, Πολ.Πρ.Πειρ 1583/1997, ΕΝΔ 1997.273, ΠολΠρΠειρ 2169/1997, Αρμ.1998.1515

¹⁴ ΔΕΚ, 27.9.1988 *Kalfelis/Schroder*, 189/87, Συλλ. Νομολ. 1988, σελ.5565, στην οποία υπάρχουν σχόλια από Geimer Reinhold, *Streitgenossenzuständigkeit und forum delicti commissi*, *Neue juristische Wochenschrift* 1988 p.3089-3090 - Huet André , *Chronique de jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes. Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968*, *Journal du droit international* 1989 p.457-461 , Gill, A.V., *Multiple Defendants, Jurisdiction in Tort and the Brussels Convention*, *Irish Law Times and Solicitors' Journal* 1989 p. 2-4 n, Schultsz, J.C. *Nederlandse jurisprudentie* , *Uitspraken in burgerlijke en strafzaken* 1990 n° 425 , Μακρίδου Καλλιόπη *Ερμηνευτικά Ζητήματα της δωσιδικίας της «αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρου 5 παρ. 3 της Σύμβασης των Βρυξελλών (Με αφορμή την απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση Καλφέλης/Schröder)*, *Αρμενόπουλος* 1990 σελ.1165-1172

1.1. Η υπόθεση Καλφέλης και η ερμηνευτική της συνεισφορά στην διαμόρφωση του πεδίου εφαρμογής του άρθρ.5 σημ. 3 της Σύμβασης των Βρυξελλών

Επειδή, όπως αναφέρθηκε, το ΔΕΚ στην υπόθεση *Kalfelis* υιοθέτησε την αυτόνομη ερμηνεία, στην προσπάθεια του να εξασφαλίσει αυτήν την ομοιομορφία, χρησιμοποίησε την έννοια των «ενοχών από σύμβαση», χωρίς όμως προηγούμενα να έχει προσδιορίσει αυτήν με ακρίβεια. Αυτό αποτέλεσε αντικείμενο έντονης κριτικής¹⁵.

Ας αναφερθεί, όμως, τι ακριβώς συνέβη στην συγκεκριμένη υπόθεση. Ο Αθανάσιος Καλφέλης, γουνοποιός, σύναψε με γερμανική τράπεζα χρηματιστηριακές πράξεις, οι οποίες κατέληξαν όμως σε ζημία του. Για τον λόγο αυτό άσκησε αγωγή, την οποία στήριξε σε παράβαση της σύμβασης που είχε υπογράψει, σε αδικοπραξία και σε αδικαιολόγητο πλουτισμό. Τα ζητήματα που προέκυψαν από την αγωγή του Καλφέλη και οδήγησαν το δικαστήριο στην έκδοση προδικαστικής απόφασης, αφορούσαν αφενός την ερμηνεία των όρων «αδικοπραξία» και «οιονεί αδικοπραξία», κυρίως σε σχέση με την υπαγωγή του αδικαιολόγητου πλουτισμού στην δωσιδικία του άρθρου 5 παρ. 3 της Σύμβασης, αφετέρου δε τη δημιουργία συντρέχουσας δωσιδικίας για αξιώσεις που συρρέουν με την αδικοπρακτική¹⁶.

Το ΔΕΚ, ερμηνεύοντας τους όρους «αδικοπραξία», «οιονεί αδικοπραξία» στην υπόθεση *Καλφέλης* δέχθηκε ότι η έννοια της αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας περιλαμβάνει «κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά διαφορές εκ συμβάσεως κατά την έννοια του άρθρου 5 παρ. 1»¹⁷. Από την εννοιολογική προσέγγιση που έκανε το ΔΕΚ, αναφορικά με τους δύο όρους, προκύπτουν τα εξής :

Από τον ορισμό του ΔΕΚ αναδεικνύεται η πρόθεσή του να προσδώσει κυρίαρχο χαρακτήρα στην έννοια της σύμβασης του άρθρου 5 παρ. 1. Η Σύμβαση από μόνη της

---

¹⁵ Καλλιόπη Μακρίδου , ο.π.σελ. 1166

¹⁶ Καλλιόπη Μακρίδου, ο.π., σελ. 1165

¹⁷ Σκέψη 17 και 18 της αποφάσεως Καλφέλης

προσδιορίζει αρνητικά τις έννοιες της αδικοπραξίας και οιονεί αδικοπραξίας, δημιουργεί δε την πεποίθηση ότι κάθε μορφή ευθύνης υπάγεται στο άρθρο 5, αφού *ότι δεν είναι συμβατικό, είναι αδικοπρακτικό*. Η διασταλτική αυτή ερμηνεία αρχικά φαίνεται να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της παρ. 3 του άρθρου 5, ωστόσο με τις σκέψεις που ακολούθησαν, ο αποκλεισμός από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 της έννοιας του αδικαιολόγητου πλουτισμού, φάνηκε να διαφαίνεται. Σύμφωνα με τις αρχικές σκέψεις, ο αδικαιολόγητος πλουτισμός, ως ενοχή πηγάζουσα μεν από το νόμο, αλλά χωρίς συμβατικό χαρακτήρα, θα έπρεπε να εμπίπτει στην παρ. 3. Οι μεταγενέστερες όμως, σκέψεις οδήγησαν σε αποκλεισμό του, γεγονός που δημιούργησε μια δυσαρμονία. Η αιτιολογία στηρίχθηκε, στο ότι οι ειδικές δωσιδικίες του άρθρου 5 και 6 της Σύμβασης, πρέπει να εφαρμόζονται μόνο αν ο σκοπός για την οποίο θεσπίστηκαν εξυπηρετείται από την εκδίκαση της διαφοράς στα αντίστοιχα δικαστήρια. Προέκυψε έτσι, το ζήτημα, αν οι διαφορές από ενοχές εκ του νόμου, σημαντικότερη εκ των οποίων είναι αυτή του αδικαιολόγητου πλουτισμού, δικάζονται σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 5 από τα δικαστήρια της κατοικίας του εναγομένου ή στηρίζονται σε άλλη δικαιοδοτική βάση του άρθρου 5¹⁸.

Ο προσδιορισμός όμως της έννοιας της αδικοπραξίας, βασιζόμενος στην έννοια της σύμβασης δεν επιλύει το πρόβλημα. Και αυτό γιατί η έννοια της «ενοχής από σύμβαση», από το ΔΕΚ δεν καθορίσθηκε ποτέ ακριβώς, ώστε να βοηθήσει να καθορισθεί με σαφήνεια και αυτή της αδικοπραξίας. Ίσως γιατί θεωρήθηκε, ότι τα δίκαια των κρατών μελών έχουν κοινή γραμμή ως προς την έννοια αυτή. Ωστόσο, όπως αποδεικνύουν διάφορες συγκριτικές μελέτες, αυτό δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια, δεδομένου ότι η έννοια της σύμβασης δεν είναι ούτε ενιαία ούτε αυτονόητη, στις εθνικές νομοθεσίες. Αντίθετα, υπάρχει ομοφωνία ως προς την ένταξη των ενοχών εκ του νόμου σε ιδιαίτερη κατηγορία που διακρίνεται και από τις δικαιοπρακτικές και από τις αδικοπρακτικές ενοχές, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζεται που ακριβώς ανήκουν αυτές. Ο αδικαιολόγητος πλουτισμός, που αποτελεί όπως ειπώθηκε την βασικότερη ενοχή εκ του νόμου, βρίσκεται συνήθως σε συνάρτηση με μια σύμβαση ή με μια

---

¹⁸ Καλλιόπη Μακρίδου, ο.π. σελ. 1166

αδικοπραξία¹⁹. Και είναι θέμα απόδειξης, αν θα συνδεθεί με την ύπαρξη ή ανυπαρξία μιας σύμβασης ή με το ζημιογόνο γεγονός. Ανάλογα, λοιπόν με την σύνδεσή του με μια σύμβαση ή με μία αδικοπραξία, γίνεται και ο καθορισμός της δικαιοδοτικής του βάσης. Αν η αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού λειτουργεί στα πλαίσια συμβάσεως ή αδικοπραξίας, τότε θεμελιώνεται διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου εκπλήρωσης της παροχής ή του ζημιογόνου γεγονότος αντίστοιχα. Το γεγονός ότι πρόκειται για επικουρική αξίωση, βοηθά στον εντοπισμό της ουσιαστικής συνάρτησης με μια σύμβαση ή με μια αδικοπραξία. Δεν ισχύει όμως το ίδιο για τις υπόλοιπες ενοχές, δεδομένου ότι δεν είναι πάντα εύκολο να εντοπιστεί αυτή η συνάρτηση²⁰. Κατά συνέπεια, η ασφαλέστερη λύση που είναι και σύμφωνη με τη βούληση του νομοθέτη της Σύμβασης των Βρυξελλών, είναι η αποκλειστική υπαγωγή των ενοχών εκ του νόμου στην δικαιοδοτική βάση του άρθρου 2.

Στο ίδιο πνεύμα, αλλά για άλλους λόγους κινήθηκε και η απόφαση του ΔΕΚ, αντιμετωπίζοντας την δωσιδικία της παρ.3 του άρθρου 5, ως απόκλιση από τον κανόνα του άρθρου 2. Σύμφωνα με αυτήν, όσες διαφορές πηγάζουν από ενοχές εκ του νόμου δικάζονται στον τόπο κατοικίας του εναγομένου²¹. Με αυτό τον τρόπο, όμως, το ΔΕΚ ουσιαστικά κατάτμησε την δικαιοδοσία, αφού το δικαστήριο όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός (*forum delicti*), μπορούσε να δικάσει μόνο την αδικοπραξία. Συμβαίνει πολλές φορές, τα πραγματικά περιστατικά μιας αγωγής να πληρούν συγχρόνως τους όρους μιας ενοχής εκ του νόμου και μια συμβατικής παραβίασης ή αδικοπραξίας. Είναι η λεγόμενη συρροή αξιώσεων, όπως την χαρακτηρίζει το ουσιαστικό δίκαιο. Με την λύση που προκρίνει το ΔΕΚ, η συρροή αυτή γεννά αναγκαστικά πολλαπλή διαδικασία και κατακερματισμό της διαφοράς σε περισσότερα δικαστήρια, γεγονός που δημιουργεί κινδύνους έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, αφενός και αφετέρου δημιουργίας υπέρογκων εξόδων για τους διαδίκους. Η ενιαία

---

¹⁹ Άρθρα 380, 382, 389 παρ. 2 και 938 Α.Κ.

²⁰ Υπάρχουν ενοχές εκ του νόμου που στις περισσότερες περιπτώσεις ουδεμία συνάρτηση παρουσιάζουν είτε με αδικοπραξία είτε με σύμβαση, όπως είναι η επίδειξη πράγματος, η κοινωνία δικαιώματος, η διοίκηση αλλοτριών.

²¹ Καλλιόπη Μακρίδου, ο.π. σελ. 1166-1167

κρίση της διαφοράς δε μπορεί να προστατευτεί ούτε από την εκκρεμοδικία του άρθρου 21 της Συμβάσεως, η οποία δεν εφαρμόζεται, πολλώ δε μάλλον από την δωσιδικία της συνάφειας του άρθρου 22. Ωστόσο, η εν λόγω απόφαση θεωρεί ότι το δικαστήριο που επιλήφθηκε πρώτο της διαφοράς έχει δικαίωμα να κρίνει το σύνολο της διαφοράς, εφόσον υφίσταται συνάφεια μεταξύ των αγωγών που ασκήθηκαν σε διαφορετικά δικαστήρια²². Υποστηρίζει δε, ότι σε κάθε περίπτωση ο ενάγων έχει την δικονομική δυνατότητα να προβάλει όλες τις αξιώσεις του στο δικαστήριο της κατοικίας του εναγομένου, αποδεχόμενο μ' αυτόν τον τρόπο την κατάτμηση της δικαιοδοσίας.

1.2. Οι προβληματισμοί και η επικράτηση του *forum delicti*

Η απόφαση *Καλφέλης/Schroder* προσδιόρισε την έννοια της αδικοπραξίας, ορίζοντας ότι, αδικοπραξία αποτελεί ό,τι δεν είναι σύμβαση. Στην συνέχεια, όμως, το ΔΕΚ με τις αποφάσεις του επέδειξε απροθυμία στο να διαχωρίσει την συμβατική από την αδικοπρακτική βάση, ώστε να διευρύνει την έννοια της δωσιδικίας της αδικοπραξίας. Αυτό διαφάνηκε αρχικά, από την απόφαση *Reichert/DresdenBankII*²³. Στην συγκεκριμένη υπόθεση, το δικαστήριο κλήθηκε να αξιολογήσει την παυλιανή αγωγή, σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης και συγκεκριμένα τη δυνατότητα υπαγωγής ή μη αυτής στην δικαιοδοτική βάση της αδικοπραξίας, κατά το άρθρο 5 σημ. 3, καθώς και σε αυτήν της αναγκαστικής εκτέλεσης του άρθρου 16 σημ. 5 και της λήψης ασφαλιστικών μέτρων του άρθρου 24. Την κρίση του στήριξε στο ότι, το αίτημα της αγωγής δεν αφορούσε στην καταδίκη του εναγομένου να προβεί στην αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη ο ενάγων από την καταδολιευτική δικαιοπραξία, αλλά να εξαφανιστούν έναντι του δανειστή τα αποτελέσματα της εκπονητικής

---

²² Σκέψη 20 της αποφάσεως

²³ βλ. ΔΕΚ, 26.3.1992, C-261/90, Συλλ. Νομολ. 1992. I σελ. 2149 και σχόλια εκεί Borrás Rodríguez, Alegría, *Jurisprudencia del Tribunal de Justicia de las Comunidades Europeas*, *Revista Jurídica de Catalunya* 1992 p.1121-1128, Tagaras, H. *Chronique de jurisprudence de la Cour de justice relative à la Convention de Bruxelles: Années judiciaires 1990-1991 et 1991-1992*, *Cahiers de Droit Européen* 1992 p.700-702 – Ancel, Bertrand, *Revue critique de droit international privé* 1992 p.720-726, Schlosser, Peter, *Das anfechtbar verschenkte Ferienhaus in der Provence und die internationale Zuständigkeit der Gerichte*, *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts* 1993 p.17-18

δικαιοπραξίας που σύναψε ο οφειλέτης του. Σημειώνει δε, ότι ο ωφελούμενος τρίτος κατά του οποίου επίσης στρέφεται η αγωγή ήταν καλόπιστος και δεν είχε διαπράξει παράνομη πράξη²⁴. Με την απόφαση αυτή ουσιαστικά, το ΔΕΚ εισήγαγε την υπαιτιότητα ως στοιχείο της αδικοπρακτικής ευθύνης κατά το άρθρο 5 σημ. 3, ένα θέμα που ωστόσο έχει δημιουργήσει αμφιλεγόμενες κρίσεις. Η υπαιτιότητα, ως προϋπόθεση ίδρυσης της αδικοπρακτικής ευθύνης έχει υποχωρήσει ακόμη και στον χώρο του ουσιαστικού δικαίου, από τον οποίο προέρχεται, δεδομένου ότι η αύξηση των περιπτώσεων πρόκλησης ζημίας λόγω της ανάπτυξης σε όλα τα επίπεδα, καθιστά δύσκολη έως αδύνατη την αναζήτηση αυτής. Και αν αυτό συμβαίνει στο χώρο του ουσιαστικού δικαίου, πόσο δε μάλλον και στο χώρο του δικονομικού δικαίου.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα ακολούθησε και άλλη απόφαση του ΔΕΚ που αφορούσε στον προσδιορισμό του πεδίου εφαρμογής της ειδικής δικαιοδοτικής βάσης του *forum delicti*. Η επιλογή της αυτόνομης ερμηνείας των όρων της Σύμβασης καθώς και η συσταλτική ερμηνεία των άρθρων 5 και 6 αυτής, γίνονται σαφείς και στην απόφαση *Handte/TMCS*²⁵, παρότι σε αυτήν δεν γίνεται καμία αναφορά στον τόπο όπου συνέβη το ζημιόγνο γεγονός. Το ζήτημα που απασχόλησε το ΔΕΚ στην συγκεκριμένη περίπτωση ήταν, αν μπορεί να εφαρμοστεί το άρθρο 5 παρ. 1 της Σύμβασης για την δικαιοδοτική βάση του τόπου εκπλήρωσης της παροχής, όταν πρόκειται για αγωγή του αγοραστή ελαττωματικού προϊόντος που στρέφεται κατά του κατασκευαστή, όταν δηλαδή υπάρχει ενδιάμεσος πωλητής. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η εν λόγω διαφορά δεν υπάγεται στην ειδική δικαιοδοτική βάση του άρθρου 5 σημ. 1 για διαφορές εκ συμβάσεων, με το αιτιολογικό ότι στα περισσότερα δίκαια των κρατών μελών, μια τέτοια αξίωση κρίνεται ως αδικοπρακτική και όχι ως συμβατική, χωρίς να αναφερθεί καθόλου στο άρθρο 5 σημ.3 ΣΒρ . Ενώ θα ήταν αναμενόμενο, αποκλείοντας την εφαρμογή του άρθρου 5 σημ.1 , να αναφερθεί στο άρθρο 5 σημ. 3, δεν το έπραξε, ίσως γιατί στις υποθέσεις *Καλφέλης και Reichert/ Dresdner Bank II* είχε ήδη αποφανθεί για τις ειδικές δικαιοδοτικές βάσεις. Η συσταλτική ερμηνεία αυτών κρίθηκε απαραίτητη, προκειμένου να μην περιορίζεται η εφαρμογή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του

---

²⁴ σκέψη 19 της απόφασης *Reichert/Dresden Bank II*

²⁵ ΔΕΕ 17.6.1992 *Handte/TMCS* 26/91 , Συλλ. Νομολ. 1992 σελ. 3967

εναγομένου, αλλά και να προστατευτεί ο εναγόμενος, ώστε να μπορεί αυτός εύλογα να προβλέπει στα δικαστήρια ποιας χώρας, εκτός από εκείνα της χώρας του, πρόκειται να εναχθεί²⁶.

Η προηγούμενη αποφυγή του ΔΕΚ να διαχωρίσει το *forum contractus* από το *forum delicti*, άλλαξε με νεότερες αποφάσεις του, όπως η *Reunion Europeenne/Spliethoff's Bevrachtingskantor*²⁷, με την οποία το ΔΕΚ έδωσε προβάδισμα στην δικαιοδοτική βάση του άρθρου 5 σημ. 3 της Σύμβασης, έναντι αυτής του άρθρου 5 σημ.1, παρότι ακολούθησε την συσταλτική ερμηνεία. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες αποφάσεις, έκρινε ότι υπερισχύει η δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός. Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την συνδυασμένη μεταφορά εμπορευμάτων, χερσαίας και θαλάσσιας κατά την οποία υπήρξαν αβαρίες στα εμπορεύματα. Αποτέλεσμα ήταν, να εγείρουν αξιώσεις οι ασφαλιστές κατά του θαλάσσιου μεταφορέα και του πλοιάρχου, αφού προηγούμενα αυτοί είχαν αποζημιώσει τον παραλήπτη. Το ΔΕΚ προσπάθησε να ξετάσει αυτό το πλέγμα των σχέσεων μεταξύ παραλήπτη, μεταφορέα και του ανεξάρτητου επιχειρηματία, στον οποία ανατίθεται η πραγματοποίηση της θαλάσσιας μεταφοράς. Τα προβλήματα που δημιουργεί αυτή η τριγωνική σχέση επικεντρώνονται στο κατά πόσο η ευθύνη του ανεξάρτητου επιχειρηματία είναι συμβατική ή αδικοπρακτική, ένα θέμα για το οποίο η ημεδαπή νομολογία διχάζεται²⁸. Κρίνοντας ότι δεν υπάρχει σύμβαση και άρα συμβατική ευθύνη, κατέληξε στην συντρέχουσα διεθνή δικαιοδοσία του *forum delicti*²⁹. Ούτε τώρα όμως κατάφερε να δώσει μια ικανοποιητική αιτιολογία, ωστόσο σε σχέση με προηγούμενες αποφάσεις του, διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ.3 ΣΒρ.

---

²⁶ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 181-182

²⁷ ΔΕΚ 27.10.1998, *Reunion Europeenne/Spliethoff's Bevrachtingskantor* C-51/97, Συλλ. Νομολ. 1998. I σελ. 6511

²⁸ Λία Αθανασίου, ΕΕΕμπΔ 1998.182

²⁹ Σκέψεις 23 και 24 της απόφασης *Reunion Europeenne/Spliethoff's Bevrachtingskantor*

Με την απόφαση *Tacconi/Wagner*³⁰, ξεκαθάρισε ακόμη περισσότερο η διεύρυνση αυτή. Στην υπόθεση αυτή το ΔΕΚ κατέταξε την προσυμβατική ευθύνη στην ειδική δικαιοδοτική βάση του άρθρου 5 σημ. 3 ΣΒρ, με δύο βασικά επιχειρήματα: πρώτον, ότι κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων (*culpa in contrahendo*) δεν υπάρχει συμβατικός δεσμός, οπότε ο προσδιορισμός του τόπου εκπλήρωσης της παροχής είναι αδύνατος, και άρα αποκλείεται το *forum contractus* και δεύτερον, η παραβίαση των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων να ενεργούν καλόπιστα κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων μπορεί να στηρίξει αδικοπρακτική ευθύνη³¹.

Την ίδια τάση ακολούθησαν και άλλες αποφάσεις μεταγενέστερες που ενέταξαν στο πεδίο εφαρμογής περισσότερες περιπτώσεις διαφορών³². Συνοψίζοντας, η πρόθεση του ΔΕΚ να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της ειδικής δικαιοδοσίας του άρθρου 5 σημ. 3 έγινε με σκοπό να αποτελεί αυτή μια ευρεία δικαιοδοτική βάση, στην οποία θα προσφύγει το Δικαστήριο, όταν δεν υπάρχει σύμβαση, και όχι απλά μια εφεδρική δυνατότητα για την περίπτωση που δεν μπορεί να εφαρμοστεί το άρθρο 5 σημ. 1 της Σύμβασης.

2. Περιπτώσεις αδικοπραξιών που υπάγονται στην δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, η νομολογία του ΔΕΚ συμπεριέλαβε στην δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, πολλές διαφορές,

---

³⁰ ΔΕΚ, 17.9.2002,C-334/00, *Tacconi/Wagner*, Συλλ. Νομολ. 2002.I-7357 και σχόλια για τα κριτήρια καθορισμού της δικαιοδοσίας και του εφαρμοστέου δικαίου στην περίπτωση της προσυμβατικής ευθύνης στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Mankowski, Peter Die Qualifikation der culpa in contrahendo - Nagelprobe für den Vertragsbegriff des europäischen IZPR und IPR, Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts 2003 p.127-135, Veenstra, K,J, Artikel 5 EEX en afgebroken onderhandelingen, Nederlands tijdschrift voor burgerlijk recht 2003 p.138-142 – Bertoli Paolo, Criteri di giurisdizione e legge applicabile in tema di responsabilità precontrattuale alla luce della sentenza Fonderie Meccaniche Tacconi, Rivista di diritto internazionale privato e processuale 2003 p.109-134

³¹ Σκέψεις 25 και 27 της απόφασης *Tacconi/Wagner*

³² Περιπτώσεις όπου αντικείμενο αγωγής είναι κάθε υλική ζημία που οφείλεται στην αδικοπραξία, όπως και η αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης, καθώς και η αρνητική αναγνωριστική αγωγή

διευρύνοντας το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 ΣΒρ . Με κριτήριο την εφαρμογή του, όπου δεν υπάρχει συμβατική σχέση, η δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός περιλαμβάνει τις περιπτώσεις αδικοπραξιών, ακόμη και αυτές για τις οποίες στο εσωτερικό δίκαιο εφαρμόζεται το άρθρο 914 επ. Α.Κ., όπως και οι αξιώσεις από αξιόποινες πράξεις που αποδίδονται στον εναγόμενο. Έτσι, υπάγονται στην δωσιδικία του τόπου του αδικήματος περιπτώσεις περιουσιακής ζημίας με ευρύ περιεχόμενο, αξιώσεις έναντι του παραγωγού ελαττωματικών προϊόντων, εφόσον δεν υπάρχει σύμβαση μεταξύ αυτού και του ενάγοντος, αξιώσεις από προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας και από πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού, ακόμη και αυτές της προσβολής πολιτιστικών αγαθών. Η απόφαση *Fiona Shevill/Presse Alliance*³³ συμπεριέλαβε στην ίδια δωσιδικία και τις αγωγές που στηρίζονται στην προσβολή προσωπικότητας, κυρίως ως προς τον εντοπισμό του τόπου, δεδομένου ότι δεν είναι πάντα ευχερής αυτός. Εφόσον, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, η υπαιτιότητα δεν είναι προϋπόθεση για την υπαγωγή στον κανόνα, αυτός περιλαμβάνει και περιπτώσεις ευθύνης από διακινδύνευση, όπου σκοπός είναι η αποκατάσταση των ζημιών που προέρχονται από τις σύγχρονες πηγές κινδύνου³⁴.

3. Αμφισβητούμενες περιπτώσεις υπαγωγής στην δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός

Εκτός από τις περιπτώσεις που είναι ξεκάθαρη η δωσιδικία του άρθ. 5 σημ. 3 ΣΒρ υπάρχουν και εκείνες των ενοχών που συνδέονται στενά τόσο με την αδικοπρακτική ευθύνη όσο και με την συμβατική, με αποτέλεσμα να αμφισβητείται η υπαγωγή τους

---

³³ ΔΕΚ 7.3.1995, *Fiona Shevill/Presse Alliance*, C-68/93, Συλλ. Νομολ.1995 I-415 και σχόλια εκεί Tagaras, Η , *Chronique de jurisprudence de la Cour de justice relative à la Convention de Bruxelles. Années judiciaires 1994-1995 et 1995-1996, Cahiers de Droit Européen 1997* p.178-187, Μαργέλος Θεόφιλος, *Επισκόπηση της Νομολογίας 1995 του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων , Σύμβαση των Βρυξελλών για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων , Κοινοδικίον 1997* σελ. 83-103

³⁴ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 189-190

σε μια από τις δύο δικαιοδοτικές βάσεις. Οι κυριότερες εξ αυτών είναι εκείνες που αφορούν το *αδικαιολόγητο πλουτισμό* και την *προσυμβατική ευθύνη*.

Με τον *αδικαιολόγητο πλουτισμό* ασχολήθηκε και η *υπόθεση Καλφέλης/Schroder*, όχι βέβαια άμεσα, δηλαδή εξαιτίας υποβολής ερωτήματος αν η αξίωση του *αδικαιολόγητου πλουτισμού* υπάγεται ή όχι στην δωσιδικία του άρθρου 5 σημ. 3, αλλά με την έννοια της δυνατότητας ή μη εκδίκασης από το *forum delicti* της ενοχής από *αδικαιολόγητο πλουτισμό*, παράλληλα με αυτήν της *αδικοπραξίας*. Για την υπαγωγή του *αδικαιολόγητου πλουτισμού* στο *forum delicti*, τέθηκε απευθείας προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ από το αγγλικό Court of Appeal, πλην, όμως, δεν απαντήθηκε ποτέ, για τον λόγο ότι η απάντησή του δεν θα δέσμευε το εθνικό δικαστήριο³⁵. Ενόψει αυτής της κατάστασης και λόγω της διχογνωμίας που δημιουργήθηκε, έγινε μια προσπάθεια διάκρισης. Έτσι, αν οι αξιώσεις από *αδικαιολόγητο πλουτισμό* απορρέουν από *αδικοπραξία* ή οιονεί *αδικοπραξία* υφίσταται συντρέχουσα δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός. Αν, αντίθετα ο *αδικαιολόγητος* προέρχεται από παραβίαση *συμβατικής υποχρέωσης*, τότε η διαφορά υπάγεται στο *forum contractus*³⁶.

Όσον αφορά την *προσυμβατική ευθύνη*, η οποία *απασχόλησε*, όπως αναφέρεται παραπάνω, την *υπόθεση Tacconi/Wagner*, κρίθηκε ότι, με δεδομένο την *ανυπαρξία* *συμβατικής σχέσης* μεταξύ των διαδίκων που θα δικαιολογούσε την υπαγωγή στο *forum contractus*, η αξίωση από *προσυμβατική ευθύνη* θα υπαχθεί στις *αδικοπρακτικές* και όχι στις *συμβατικές ενοχές* και άρα στο *forum delicti*. Η θέση αυτή του ΔΕΚ, ωστόσο, έρχεται εν μέρει σε σύγκρουση με το εσωτερικό δίκαιο. Ξεκινώντας από το άρθρο 33 του ΚΠολ.Δ. που ορίζει ρητά ότι, «στο δικαστήριο του τόπου καταρτίσεως της *δικαιοπραξίας* μπορούν να εισαχθούν και οι διαφορές για *αρνητικό διάφέρον*, καθώς και για *αποζημίωση εξαιτίας πταίσματος κατά τις διαπραγματεύσεις*», ακολουθεί και μεγάλο κομμάτι της θεωρίας και ένα μέρος της νομολογίας. Ωστόσο, μετά την *απόφαση*

---

³⁵ΔΕΚ 28.3.1995, Kleinwort/City of Glasgow, C-346/93, Συλλ.Νομολ. 1995.I-615

³⁶Γεώργιος Κρεμλής σε Κωνσταντίνος Κεραμεύς/Γεώργιος Κρεμλής/Χαρίσιος Ταγαράς, Ερμηνεία Σύμβασης, άρθρ. 5, αριθμ. 30

Tacconi/Wagner , δύσκολα μπορούμε να δεχθούμε την άποψη υπέρ της δωσιδικίας του τόπου εκπλήρωσης, ακόμη και με αναφορά στο εσωτερικό δίκαιο. Η προσυμβατική ευθύνη, άλλωστε και κατά το ελληνικό δίκαιο θεωρείται άλλοτε αδικοπρακτική και άλλοτε συμβατική³⁷. Η μόνη λύση, λοιπόν , που θα μπορούσε να δοθεί, ενόψει και της αντίθεσης των εσωτερικών δικαίων, ήταν να ληφθεί υπόψη το πνεύμα και ο σκοπός της σύμβασης και να τεθεί ως κριτήριο η ύπαρξη ή μη σύμβασης μεταξύ των διαδίκων. Και αν μεν έχει καταρτιστεί η σύμβαση και παρόλα αυτά προκύψει παραβίαση π.χ. της υποχρέωσης διαφώτισης του αντισυμβαλλόμενου , να υπαχθούν οι σχετικές με την προσυμβατική ευθύνη διαφορές στην ειδική δωσιδικία του τόπου εκπλήρωσης, ενώ αν δεν έχει καταρτιστεί η σύμβαση να γίνει αποδεκτή η διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός. Όλα αυτά είναι σύμφωνα και με την νομολογία του ΔΕΚ στην απόφαση *Tacconi/Wagner*, αλλά και με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου³⁸.

4. Συρροή δικαιοπρακτικής και αδικοπρακτικής ευθύνης

Η συρροή αξιώσεων δημιουργεί και σύγκρουση δικαιοδοσιών, για τον λόγο ότι δε μπορεί να οριοθετηθεί επακριβώς το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων των άρθρων 5 σημ. 1 και 3 ΣΒρ . Το πρόβλημα δημιουργείται, όταν τα πραγματικά περιστατικά δεν βοηθούν στο να αξιολογηθεί η διαφορά ως σύμβαση ή ως αδικοπραξία. Αναμφισβήτητα, τίθεται ζήτημα νομικού χαρακτηρισμού, που όμως είναι ιδιαίτερος περίπλοκο, αφενός γιατί η αδικοπρακτική ευθύνη είναι δυνατόν να εκληφθεί ως εκβλάστηση της συμβατικής σχέσης των διαδίκων (π.χ. όταν ο εμπορικός αντιπρόσωπος τελεί αθέμιτες πράξεις σε βάρος του αντισυμβαλλόμενου του, χωρίς να παραβιάζει απαραίτητα τις συμβατικές του υποχρεώσεις), αφετέρου δε, δεν παρατηρείται ομοιογένεια ως προς την αντιμετώπιση της συρροής αξιώσεων στα

---

³⁷Η δυσκολία αντιμετώπισης του θέματος φανερώνεται και στην απόφαση του ΕφΑθ. 9382/2000, όπου το δικαστήριο έκανε δεκτό ότι η αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από τις διαπραγματεύσεις υπάγεται στην δωσιδικία της αδικοπραξίας , σύμφωνα με το άρθρο 5 σημ. 3 της Σύμβασης , ενώ υπήρξε και μειοψηφία που υποστήριξε την εφαρμογή του άρθρου 5 σημ. 1 , βλ. και Γεωργιάδης , Γεν. Αρχές , σελ. 231 , Παπαντωνίου Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου , σελ. 340

³⁸ΔΕΕ 17.6.1992 Handte/TMCS 26/91 , Συλλ.Νομολ.1992 σελ. 3967

διαφορετικά δίκαια, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το γαλλικό δίκαιο, που δεν αποδέχεται καθόλου την συρροή³⁹. Στο ελληνικό δίκαιο το σχετικό ζήτημα κρίνεται σύμφωνα με το άρθρο 26 Α.Κ. , που αφορά στις αδικοπρακτικές ενοχές, με την αιτιολογία ότι έτσι αποκλείεται ο προηγούμενος συμβατικός περιορισμός της ευθύνης των συμβαλλομένων. Το πρόβλημα όμως παραμένει, διότι σε περίπτωση σύγκρουσης δικαιοδοσιών, αυτό που πρέπει να απαντηθεί είναι αν το δικαστήριο που θα επιληφθεί της διαφοράς είναι αρμόδιο γι' αυτό. Ως προς τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας στην περίπτωση αυτή έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις.

Έτσι διατυπώθηκε μία άποψη που προκρίνει την λύση της *lex fori* , προκειμένου να αποφασιστεί αν το δικαστήριο που θα επιληφθεί της μιας αγωγικής βάσης , θα ασχοληθεί και με την άλλη⁴⁰. Ωστόσο, και αυτή η λύση θεωρήθηκε ξεπερασμένη, ιδίως μετά την εφαρμογή της ΣΒρ και του Κανονισμού. Μία άλλη άποψη, που υποστηρίχθηκε από την θεωρία, ορίζει ότι σε περίπτωση συρροής αδικοπρακτικής και συμβατικής αξίωσης θα πρέπει να προτιμάται το *forum contractus*, κυρίως γιατί με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων. Η νομολογία, όμως του ΔΕΕ που ακολούθησε μετά την *υπόθεση Καλφέλης/Shroder* απέκλεισε αυτήν την δυνατότητα. Επιβεβαίωσε ότι, λόγω της αυτοτέλειας που παρουσιάζουν οι δικαιοδοτικές βάσεις, θα πρέπει να διαχωριστούν οι αξιώσεις και να εκδικαστούν ορισμένες από το *forum contractus*, οι υπόλοιπες δε από το *forum delicti*, ακόμη και αν υφίσταται ο κίνδυνος για αντίθετες αποφάσεις⁴¹. Με δεδομένο ότι δεν υπάρχει ιεραρχική υπεροχή της μιας δικαιοδοτικής βάσης του άρθρου 5 σημ. 1 έναντι της άλλης του άρθρου 5 σημ. 3, οι συγκρούσεις που θα προκύψουν από την προσπάθεια οριοθέτησης του πεδίου εφαρμογής της κάθε μίας εξ αυτών, δεν μπορούν να επιλυθούν εύκολα. Ο κίνδυνος αυτός περιορίζεται μόνο στην περίπτωση που συμπίπτει ο τόπος εκπλήρωσης της παροχής με τον τόπο του ζημιολογού γεγονότος.

³⁹ Ευάγγελος Βασιλακάκης, ο.π. σελ 193

⁴⁰ Καλλιόπη Μακρίδου, Ερμηνευτικά ζητήματα της δωσιδικίας της αδικοπραξίας και οιοονεί αδικοπραξίας του άρθρου 5 σημ. 3 , Αρμ. 1990 σελ. 1170-1171

⁴¹ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 198 όπου αναφέρεται η πιθανότητα έκδοσης μη συμβατών μεταξύ τους αποφάσεων , πχ. το ένα δικαστήριο κάνει δεκτή την συμβατική ευθύνη , ενώ ένα άλλο καταλήγει σε θετική κρίση υπέρ της αδικοπρακτικής ευθύνης

Η λύση που προκρίνει η υπόθεση *Καλφέλης/Shroder*, οδηγεί στην υπαγωγή των στηριζόμενων σε αδικοπρακτική βάση αξιώσεων στην δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός. Ο στόχος ήταν να προστατευτεί ο εναγόμενος στην περίπτωση που εναχθεί για το σύνολο των αξιώσεων στο *forum delicti*, που συνήθως συμπίπτει με τον τόπο κατοικίας του ενάγοντα. Υπό αυτό το καθεστώς, είναι φανερό ότι για την περίπτωση της συρροής αξιώσεων, η λύση της υπόθεσης *Καλφέλης* φαίνεται να είναι η πιο ορθή, ακόμη και αν οδηγεί σε διάσπαση της δικαιοδοσίας, γιατί πάντα υπάρχει και το ενδεχόμενο ο ενάγων να μην κάνει χρήση των πλεονεκτημάτων που του δίνουν οι ειδικές δικαιοδοτικές βάσεις και να επιλέξει να ασκήσει όλες του τις αξιώσεις στο δικαστήριο του τόπου κατοικίας του εναγομένου⁴².

Όσον αφορά δε την παρέκταση αρμοδιότητας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή υποχωρεί στην περίπτωση της διάκρισης μεταξύ αδικοπρακτικής και δικαιοπρακτικής ευθύνης, με την έννοια ότι ακόμη και αν οι διάδικοι έχουν συμφωνήσει διαφορετικά για την υπαγωγή των διαφορών που θα προκύψουν από την σύμβαση, η εφαρμογή του άρθρου 5 σημ.3 ΣΒρ δεν αναιρείται⁴³.

5.Η δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός σε περίπτωση επικείμενων αδικοπραξιών

Η επιλογή της δωσιδικίας του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, δεν ήταν ξεκάθαρο ότι θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στην περίπτωση των αδικοπραξιών που δεν έχουν επέλθει⁴⁴. Το ερώτημα που απασχόλησε ήταν αν υπάγονται στο άρθρο 5 σημ. 3 ΣΒρ προληπτικές ενέργειες ή αλλιώς αγωγές προληπτικού χαρακτήρα, οι οποίες καθιερώνονται σε ορισμένα μόνο δίκαια ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Γερμανία και η

---

⁴² Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 199

⁴³ Ευγενία Σαχπεκίδου , Η παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο , σελ 107 , σημ.94

⁴⁴ Η αιτιολογική έκθεση Peter Schlosser θεωρεί ότι υπάρχει αυτή η δυνατότητα βάσει του άρθρου 5 σημ. 3 Σβρ , επίσης Αναστάσιος Ταμαμίδης από Ευάγγελο Βασιλακάκη ο.π. σελ. 200 , με αναφορά στην γερμανική και αγγλική θεωρία, Κωνσταντίνος Κεραμέως/Γεώργιος Κρεμλής/Χαρίσιος Ταγαράς , Ερμηνεία άρθρ. 5 σημ. 3, αριθμ. 32

Μ. Βρετανία και αυτό περιορισμένα. Υπήρχε βέβαια πάντα η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων, ωστόσο κρίθηκε απαραίτητη η παροχή οριστικής και όχι προσωρινής δικαστικής προστασίας.

Το ΔΕΚ προέκρινε ως λύση την εφαρμογή του άρθρου 5 σημ.3 ΣΒρ στην απόφασή του *Verein Fur Konsumenteninformation/Henkel*⁴⁵, με αίτημα την απαγόρευση χρήσης καταχρηστικών ρητρών σε συμβάσεις με τρίτους. Στην περίπτωση αυτή η αγωγή που ασκήθηκε από καταναλωτική ένωση κρίθηκε ότι υπάγεται στην δικαιοδοσία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός⁴⁶. Την απόφαση αυτή επιβεβαίωσε το ΔΕΚ και αργότερα με την απόφαση *DFDS Torline/Lo Landsorganisationen i Sverige*⁴⁷.

Η αναδιατύπωση του άρθρου 5 σημ. 3 της Σύμβασης αρχικά με τον Κανονισμό 44/2001 και στη συνέχεια με τον 1215/2012 εισήγαγε μια καινοτομία, ορίζοντας ότι η άσκηση αγωγής βάσει του άρθρου 5 σημ.3 ΣΒρ σε άλλο κράτος – μέλος από εκείνο της κατοικίας του εναγόμενου είναι δυνατή «ενώπιον δικαστηρίου του τόπου όπου....ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός». Ωστόσο, η τροποποίηση αυτή δεν επέλυσε όλα τα ερμηνευτικά προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί και είχαν να κάνουν με τον ακριβή καθορισμό της έννοιας «αγωγές προληπτικού χαρακτήρα» και «αγωγές παραλείψεως με αίτημα την παρεμπόδιση επικείμενης αδικοπραξίας». Η γερμανική θεωρία επιχείρησε να προσδιορίσει την έννοια, μνημονεύοντας ως παραδείγματα αγωγών προληπτικού χαρακτήρα, αυτές που αφορούν στην απαγόρευση κυκλοφορίας δυσφημιστικού δημοσιεύματος ή απαγόρευση εμπορίας προϊόντων μη αυθεντικών κατά παράβαση της βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Το ελληνικό δίκαιο, ωστόσο, δεν παρέχει αντίστοιχα παραδείγματα, γιατί σε ανάλογη περίπτωση, π.χ. δυσφημιστικού δημοσιεύματος και προσβολής προσωπικότητας, προϋποθέτει να έχει συντελεστεί η αδικοπραξία και να έχει προκληθεί ζημία. Μια αγωγή προληπτικού χαρακτήρα, θα

---

⁴⁵ΔΕΚ, 1.10.2002, *Verein Fur Konsumenteninformation/Henkel* C-167/00

⁴⁶Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 201

⁴⁷ΔΕΚ, 5.2.2004, *DFDS Torline/ Lo Landsorganisationen i Sverige*, C-18/02 σκέψη 27

ήταν χρήσιμη σε περίπτωση επαπειλούμενης περιβαλλοντικής καταστροφής, όπως από λειτουργία πυρηνικού αντιδραστήρα.

Ένα άλλο ζήτημα που απασχόλησε την θεωρία επίσης, σχετικά με τις αγωγές προληπτικού χαρακτήρα για επαπειλούμενες αδικοπραξίες, αφορούσε την διαφοροποίησή τους από την αίτηση λήψης ασφαλιστικών μέτρων, όπως αυτή προβλεπόταν στο άρθρο 31 του Κανονισμού (που τροποποίησε το άρθρο 24) και ήδη στο άρθρο 35 του Κανονισμού 1215/2012. Τα άρθρα 24 και 31 του Κανονισμού 44/2001 και ήδη 35 του Κανονισμού 1215/2012 προβλέπουν την λήψη ασφαλιστικών μέτρων από τα δικαστήρια άλλου κράτους μέλους, από εκείνο του οποίου τα δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της διαφοράς. Είναι σαφές ότι από την διατύπωση του άρθρου δεν καθιερώνεται κάποιος συγκεκριμένος δικαιοδοτικός σύνδεσμος, αλλά απλά αποσυνδέεται η διεθνής δικαιοδοσία για την λήψη ασφαλιστικών μέτρων από την ουσία της διαφοράς⁴⁸. Ούτε στο κείμενο της Σύμβασης και του Κανονισμού, αλλά ούτε και στις σχετικές αιτιολογικές εκθέσεις Schlosser, Jenard και Ευρυγένη-Κεραμέως υπάρχει ορισμός της έννοιας «ασφαλιστικό μέτρο». Αυτή η αυτοτέλεια των ασφαλιστικών μέτρων δημιούργησε πολλά ερμηνευτικά προβλήματα, κυρίως, λόγω της χωρίς όρους προσφυγής στα δικαστήρια άλλης χώρας από εκείνη, τα δικαστήρια της οποίας έχουν διεθνή δικαιοδοσία για την κύρια δίκη⁴⁹. Και ενώ αναμενόταν η τροποποίηση του άρθρου 24, εκδόθηκε από το ΔΕΚ η απόφαση *van-Uden/Deco-Line* και αργότερα η *Mietz/IntershipYachting*, με τις οποίες το Δικαστήριο απεφάνθη ότι για να εφαρμοστεί το άρθρο 24 ΣΒρ θα πρέπει να υπάρχει πραγματικός σύνδεσμος ανάμεσα στο ασφαλιστικό μέτρο και την τοπική αρμοδιότητα του δικαστηρίου, στο οποίο ασκείται η αίτηση⁵⁰. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μην

---

⁴⁸βλ. Αναστάσιος Ταμαΐδης, Θέματα ερμηνείας και εφαρμογής των ρυθμίσεων της Συμβάσεως των Βρυξελλών για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων στην περίπτωση των ασφαλιστικών μέτρων, Αρμ. 1995, σελ. 109

⁴⁹ Βλ. Reichert/Dresdner Bank II, Σκέψη 29

⁵⁰ΔΕΚ, 17.11.1998, *van Uden Maritime BV/Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line* κ.λ.π. C-391/95, Συλλ. Νομολ.1998.I-7091, Ελλ.Δικ.1999.1644

υποστεί καμία αλλαγή το άρθρο 24 ΣΒρ και τα όποια ερμηνευτικά προβλήματα δημιουργούνται, να επιλύονται σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΚ⁵¹.

Γίνεται ορθώς δεκτό, ότι όταν μια αγωγή προληπτικού χαρακτήρα περιέχει ως αίτημα την καταβολή αποζημίωσης, είναι πιο εύκολο να γίνει η διάκριση από τα ασφαλιστικά μέτρα, αντίθετα, όταν δεν μπορεί να ασκηθεί προληπτική αγωγή με αίτημα την καταβολή αποζημίωσης, η διάκριση καθίσταται δυσχερής. Συνεπώς, η αναδιατύπωση του άρθρου 5 σημ. 3 μέσω του Κανονισμού, κάθε άλλο παρά επέλυσε τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν, αλλά ούτε μεγαλύτερη προστασία προσέφερε με την δυνατότητα λήψεως ασφαλιστικών μέτρων. Το δικαστήριο του τόπου όπου ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός δεν παρουσιάζει απαραίτητα εγγύτητα με την διαφορά, ώστε να είναι αυτό το κατάλληλο να την εκδικάσει. Επίσης, μπορεί να προκύψουν και άλλες αποδοκιμαστέες ενέργειες εκ μέρους του ενάγοντα. Είναι δηλαδή πιθανόν να θελήσει να εκμεταλλευτεί υπέρ του, το γεγονός ότι υπάρχει αρκετά συχνά πολλαπλότητα στους τόπους όπου εντοπίζεται το ζημιογόνο γεγονός και επέρχεται η ζημία. Ο κίνδυνος για ένα forum shopping, προκειμένου να εξευρεθεί το ευνοϊκότερο εφαρμοστέο δίκαιο για την ουσία της διαφοράς, είναι ορατός, συνεπώς, φαίνεται η επιλογή της λήψης των ασφαλιστικών μέτρων να παρέχει αποτελεσματικότερη δικαστική προστασία από την αγωγή προληπτικού χαρακτήρα⁵².

6. Η δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός σε περιπτώσεις ασφαλίσεως αστικής ευθύνης ή ακινήτων

Είναι σύνηθες, η τέλεση μιας αδικοπραξίας να έχει σαν αποτέλεσμα την συμμετοχή και ενός τρίτου προσώπου, εκτός από τα αμέσως εμπλεκόμενα. Ένα πρόσωπο που ενώ είναι «αμέτοχο» ουσιαστικά, καθίσταται διάδικος, λόγω της συμβατικής σχέσης που έχει με κάποια από τα πρόσωπα αυτά. Πρόκειται για τον

---

⁵¹ Ευάγγελος Βασιλακάκης, ο.π. σελ. 205

⁵² Ευάγγελος Βασιλακάκης, ο.π.σελ.207-208 και τις εκεί παραπομπές

ασφαλιστή, ο οποίος ως οικονομικά ισχυρότερος, υφίσταται δυσχερείς γι' αυτόν ρυθμίσεις στο πλαίσιο της διεθνούς δωσιδικίας με την ΣΒρ και τον Κανονισμό. Σύμφωνα με το άρθρο 12 του Κανονισμού 1215/2012 , ίδιο με το 9 της ΣΒρ , «Ο ασφαλιστής μπορεί επί πλέον να εναχθεί ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, αν πρόκειται για ασφάλιση αστικής ευθύνης ή για ασφάλιση ακινήτων. Το ίδιο ισχύει αν η ασφάλιση αφορά από κοινού ακίνητα και κινητά που καλύπτονται από το ίδιο ασφαλιστήριο και η προσβολή τους οφείλεται στην ίδια αιτία».

Η διάταξη αυτή δίνει την δυνατότητα στον αντισυμβαλλόμενο του ασφαλιστή να ασκήσει την αγωγή του, όχι στα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του εναγομένου δηλαδή του ασφαλιστή, αλλά στον τόπο όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, κατά το άρθρο 7 σημ. 2 Καν 1215/2012. Δημιουργείται δηλαδή, στις υποθέσεις ασφαλίσεως αστικής ευθύνης ή ακινήτων συντρέχουσα βάση διεθνούς δικαιοδοσίας, η οποία διευρύνει το πεδίο του *forum delicti*. Η έννοια του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, στο άρθρο 12 του Κανονισμού είναι ίδια με αυτή του άρθρου 5 σημ.3 ΣΒρ. Δημιουργήθηκε βέβαια, λόγω της νομολογίας του ΔΕΚ που ακολούθησε το ερώτημα, αν στην έννοια αυτή θα πρέπει να συμπεριληφθεί και ο τόπος που επέρχεται το ζημιογόνο γεγονός και η απάντηση είναι καταφατική. Ο δικαιολογητικός λόγος της θέσπισης της συντρέχουσας διεθνούς δικαιοδοσίας για τις υποθέσεις ασφαλίσεως αστικής ευθύνης ή ακινήτων είναι σαφής. Η συγκέντρωση στο ίδιο *forum* των αξιώσεων κατά του ζημιώσαντος και του ασφαλιστή, όποια νομική βάση και αν έχουν, διευκολύνει την συλλογή αποδείξεων και παράλληλα βοηθά στην αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, με δεδομένο ότι οι αποδείξεις παρουσιάζουν μεγαλύτερη εγγύτητα με το *forum delicti*.

Ειδική ρύθμιση στο άρθρο 12 του Κανονισμού αφορά αποκλειστικά τις υποθέσεις αστικής ευθύνης και δίνει την δυνατότητα να συνενωθούν οι αξιώσεις κατά του ασφαλιστή με άλλες, για τις οποίες αρμόδιο είναι το δικαστήριο του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός , προκειμένου να μην εκδίδονται αντιφατικές αποφάσεις. Η παράγραφος 1 του άρθρου 13 δίνει την δυνατότητα στον ασφαλιστή να προσεπικληθεί στο ίδιο δικαστήριο που ενάγεται από τον ζημιωθέντα ο ασφαλισμένος.

Ο τελευταίος, εφόσον το επιτρέπει η *lex fori*, μπορεί να ασκήσει προσεπίκληση. Στο ελληνικό δίκαιο υπάρχει η ρύθμιση του άρθρου 88 ΚΠολ.Δ.⁵³. Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 11 του Κανονισμού αφορά στην άσκηση ευθείας αγωγής εκ μέρους του ζημιωθέντος κατά του ασφαλιστή, εφόσον αυτή είναι επιτρεπτή. Έτσι, ο ενάγων μπορεί να ασκήσει αγωγή κατά του ασφαλιστή, σε ένα από τα δικαστήρια που ορίζουν τα άρθρα 8-10 του κανονισμού, συμπεριλαμβανομένης και της ειδικής δικαιοδοτικής βάσης του υποκαταστήματος⁵⁴. Το γεγονός ότι για να κριθεί το ζήτημα πρέπει να διερευνηθεί η συμβατική σχέση μεταξύ ζημιωθέντος και ασφαλιστή, η λύση δίνεται από την εφαρμογή του ουσιαστικού δικαίου της **lex fori**. Από την επισκόπηση των διατάξεων του Κανονισμού συνάγεται ότι η δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, θα εφαρμοστεί και επί των διαφορών που προκύπτουν από την συμβατική σχέση, με κύρια αναφορά στο ουσιαστικό δίκαιο.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΟΠΟΥ ΣΥΝΕΒΗ ΤΟ ΖΗΜΙΟΓΟΝΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

I. Η Νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΚ/ΕΕ

Κανείς δεν μπορούσε να φανταστεί ότι μια τόσο σύντομη σε διατύπωση διάταξη, θα προκαλούσε τόσα ερμηνευτικά θέματα. Το πλέον σημαντικό ερμηνευτικό ζήτημα, που απασχόλησε διαχρονικά και το ΔΕΚ/ΔΕΕ αρκετά, αφορά στον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, προκειμένου να βρεθεί το *forum delicti*, που θα επιληφθεί της διαφοράς από αδικοπραξία. Το πρόβλημα προκύπτει, όταν η αδικοπραξία τελείται όχι σε έναν, αλλά σε διαφορετικούς τόπους ή οι συνέπειές της

---

⁵³ Προσεπίκληση δικονομικού εγγυητή, το γερμανικό και αυστριακό δίκαιο δεν έχουν αντίστοιχη διάταξη και εξ αυτού του λόγου το άρθρο 65 του Κανονισμού ορίζει ότι δεν ισχύει στην Γερμανία και την Αυστρία η διεθνής δικαιοδοσία που προβλέπεται στα άρθρα 6 σημ. 2 και 11 του Κανονισμού για την προσεπίκληση του δικονομικού εγγυητή ή άλλη προσεπίκληση

⁵⁴ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 210-11

εκδηλώνονται σε περισσότερα κράτη. Πρόκειται για αδικήματα πολλαπλής τοπικής σύνδεσης, για τα οποία γεννάται θέμα εξειδικεύσεως του τόπου τέλεσής τους, προκειμένου να καθοριστεί η διεθνής δικαιοδοσία, αλλά και το εφαρμοστέο δίκαιο. Το ΔΕΚ με πλήθος αποφάσεων του έκρινε ότι, στα αδικήματα αυτά, κρίσιμος θεωρείται, τόσο ο τόπος όπου κάποιος ενεργεί παράνομα ή σε περίπτωση αδικήματος τελούμενου διά παραλείψεως, έπρεπε να ενεργήσει, καθώς και ο τόπος όπου επέρχεται η ζημία, δηλαδή εκεί που επήλθε η προσβολή του εννόμου αγαθού. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις, γίνεται λόγος και για τον τόπο που εκδηλώνεται περαιτέρω ζημία⁵⁵. Η διασταλτική αυτή ερμηνεία, χρήσιμη μεν για τον ζημιωθέντα, κρίθηκε ωστόσο επικίνδυνη, κυρίως λόγω του forum shopping που μπορεί να δημιουργήσει και γι' αυτό κρίθηκε επιβεβλημένη η διατύπωση κριτηρίων που θα περιορίζουν την επιλογή του ενάγοντα ζημιωθέντα. Ακολούθησαν μια σειρά αποφάσεων που επιχείρησαν σε διαφορετικές περιπτώσεις η καθεμία να δώσουν λύσεις στο πρόβλημα του προσδιορισμού της έννοιας του forum delicti.

1.Η διττή ερμηνεία από το ΔΕΚ – Η απόφαση *Bier/Mines de Potasse d'Alsace*

Την διάκριση μεταξύ του τόπου όπου συνέβη το ζημιόγνο γεγονός και του τόπου όπου επήλθε η ζημία, επιχείρησε για πρώτη φορά το ΔΕΚ στην υπόθεση *Bien/Mines de Potasse d'Alsace*⁵⁶, που εκδόθηκε μετά από αποφάσεις του ΔΕΚ που δεχόντουσαν την αυτόνομη ερμηνεία. Η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε την καταστροφή φυτειών στην Ολλανδία που οφείλονταν στην αποβολή βιομηχανικών αποβλήτων στο ποτάμι του Ρήνου από βιομηχανική εγκατάσταση που λειτουργούσε στην Αλσατία. Οι ζημιωθέντες Ολλανδοί καλλιεργητές άσκησαν αγωγή εναντίον της υπεύθυνης γαλλικής εταιρείας στα ολλανδικά δικαστήρια και όχι στα γαλλικά, στηρίζοντας αυτήν στο άρθρο 5 σημ. 3 της ΣΒρ. Το ΔΕΚ έδωσε βάρος στο

⁵⁵ Χρυσούλα Μιχαηλίδου, Νομολογιακή επεξεργασία της ειδικής βάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας σε αδικοπρακτικές αξιώσεις από το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σελ. 196 επ.

⁵⁶ ΔΕΚ, 30.11.1976, *Bien/Mines de Potasse d'Alsace*, 21/76 Συλλ.Νομ.1976.1735 και σχόλια για την διασυνοριακή ρύπανση σε Jales, Maria Isabel, *Afloramento da supranacionalidade num caso de poluição transfronteiras*, *Revista de Direito e Economia* 1976 p.409-441

ερμηνευτικό ζήτημα που προκύπτει από την διάταξη του άρθρου 5 σημ.3 της Σύμβασης⁵⁷, σχετικά με τον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός και έκρινε ότι με βάση τα επικαλούμενα στοιχεία, το ζημιογόνο γεγονός είχε λάβει χώρα τόσο στον τόπο όπου είχε συμβεί το γεγονός, όσο και στον τόπο όπου εκδηλώθηκαν τα αποτελέσματα της ζημίας. Με αυτό τον τρόπο έδωσε μία διττή ερμηνεία στην έννοια του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός και θεώρησε ότι τα ολλανδικά δικαστήρια είχαν δικαιοδοσία να επιληφθούν της διαφοράς, αφού η ζημιά είχε επέλθει σε ολλανδικό έδαφος.

Το ΔΕΚ , έκρινε ότι, σε περίπτωση που υπάρχει γεωγραφική απόκλιση μεταξύ του τόπου του προκαλέσαντος την ζημία γεγονότος και του τόπου όπου επήλθε το αποτέλεσμα της ζημίας , τότε ο όρος της διάταξης του άρθρ. 5 σημ.3 της ΣΒρ «τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός», έχει την έννοια ότι αναφέρεται ταυτόχρονα και στον τόπο επέλευσης της ζημίας και στον τόπο του ζημιογόνου γεγονότος. Οι σχετικά συνήθεις περιπτώσεις διασυνοριακής μόλυνσης που γεννούν παρόμοια διλήμματα, οδήγησαν το ΔΕΚ στην διατύπωση των εξής επιχειρημάτων, αναφορικά με την επίλυση αυτών. Αρχικά, στηρίχθηκε στο γράμμα της διάταξης του άρθρου 5 σημ.3 , όπως χρησιμοποιείται σε κάθε γλωσσική απόδοση του κειμένου της Σύμβασης, που κάνει λόγο για τόπο όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός. Αυτό, κατά το ΔΕΚ αποτελεί από μόνο του ένα επιχείρημα υπέρ της επιλογής από τον ενάγοντα ανάμεσα στις δύο λύσεις. Άλλωστε, η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στην ζημία και το ζημιογόνο γεγονός, ως προϋπόθεση της αδικοπραξίας καταδεικνύει την σημασία και των δύο τόπων ως συνδέσμων με το δικαστήριο της διαφοράς⁵⁸. Ένα άλλο επιχείρημα, εξίσου σημαντικό , στο οποίο στηρίχθηκε το ΔΕΚ αφορά την ίδια την υπόσταση της ειδικής αυτής βάσης διεθνούς δικαιοδοσίας. Συγκεκριμένα, αν λαμβανόταν υπόψη μόνο ο τόπος που συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, ο οποίος στις περισσότερες περιπτώσεις, συμπίπτει με τον τόπο κατοικίας του εναγομένου, θα επερχόταν σύγκυση ανάμεσα στις δύο δικαιοδοτικές βάσεις, αυτή του άρθρου 2 και του άρθρου 5 σημ.3

---

⁵⁷ Σκέψη 14 της απόφασης Bier/Mines

⁵⁸ Χρυσούλα Μιχαηλίδου όπ. Δ 31, 199

Σβρ , με αποτέλεσμα η τελευταία να χάσει την πρακτική αποτελεσματικότητά της⁵⁹. Όστόσο, μια τέτοια ερμηνεία διευρύνει τα δυνάμενα να επιληφθούν της διαφοράς δικαστήρια, προς όφελος πάντα του ενάγοντος που έχει θιγεί από την αδικοπραξία και θα πρέπει να διευκολυνθεί στο να κινήσει μια δίκη εντός της χώρας του, δεδομένου ότι έχει ήδη υποστεί μείωση της περιουσίας του και μια δίκη στο εξωτερικό θα είχε μεγαλύτερη οικονομική αλλά και χρονική ενδεχομένως επιβάρυνση⁶⁰.

Εκτός, όμως, από την μέριμνα προς τον ζημιωθέντα το σκεπτικό της απόφασης, ήταν να διασφαλιστεί η εκδίκαση της διαφοράς και του συνόλου των αξιώσεων σε ένα δικαστήριο που παρουσιάζει εγγύτητα προς αυτές⁶¹. Η άσκηση αγωγής στον τόπο όπου επήλθε το ζημιογόνο αποτέλεσμα, εξασφαλίζει την δυνατότητα να εκδικαστεί η διαφορά από δικαστήριο που εμφανίζει εγγύτητα προς την ζημία, όταν ο τόπος αυτός είναι διαφορετικός από την κατοικία του εναγομένου⁶².

Η θέση του ΔΕΚ στην συγκεκριμένη απόφαση, προκάλεσε αμφισβητήσεις στην θεωρία, κυρίως για το λόγο ότι δημιουργεί διάσπαση της δικαιοδοσίας με την αύξηση των *fora delicti*. Αλλά και τα εθνικά δικαστήρια δεν ακολούθησαν απόλυτα την νομολογία του ΔΕΚ, με αποκορύφωμα της διαφορετικής άποψης, την εισαγγελική πρόταση στην μεταγενέστερη υπόθεση *Statder Nederlanden/R.Ruffer*, η οποία υποστήριξε την συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 5 σημ.3 , ώστε να αποφεύγεται η άσκηση αγωγής στον τόπο κατοικίας του εναγομένου. Το ΔΕΚ δεν αποφάνθηκε τελικά για την συγκεκριμένη υπόθεση γιατί θεώρησε ότι δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σβρ . Ωστόσο, η νομολογία που ακολούθησε, όσον αφορά στην ερμηνεία του άρθρου 5 σημ. 3 Σβρ επιχείρησε να περιορίσει τις συνέπειες του κανόνα που έθεσε η απόφαση *Bien/Mines de Potasse d'Alsace* και άρα και την δυνατότητα του ενάγοντα να επιλέξει την πιο ευνοϊκή γι' αυτόν εκδοχή της ειδικής δικαιοδοτικής βάσης του άρθρου 5 σημ.3.

---

⁵⁹ Σκέψεις 14-20 της απόφασης *Bien / Mines de Potasse d'Alsace*

⁶⁰ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 217

⁶¹ Σκέψεις 15 και 17 της απόφασης *Bien / Mines de Potasse d'Alsace*

⁶² Σκέψη 21 της αποφάσεως *Bien / Mines de Potasse d'Alsace*

2. Η νομολογία του ΔΕΚ που ακολούθησε σχετικά με τον καθορισμό του τόπου επέλευσης της ζημίας

Η νομολογία του ΔΕΚ που ακολούθησε προσπάθησε να περιορίσει την διασταλτική ερμηνεία του άρθρου 5 σημ. 3 που προηγήθηκε με την απόφαση Bier/Mines. Η πρώτη από τις αποφάσεις που εξέδωσε, με αυτή την συλλογιστική, ήταν η απόφαση *Dumez/Hessische Landesbank*, στην οποία έγινε λόγος για την έμμεση ζημία.

2.1. Η απόφαση *Dumez/Hessische Landesbank*

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης *Dumez/Hessische Landesbank*⁶³ ως εξής: Οι ενάγουσες γαλλικές εταιρείες συμφώνησαν με ένα Γερμανό εργολάβο την κατασκευή από κοινού διαμερισμάτων στην Γερμανία και για να μπορέσει να υλοποιηθεί η σύμβαση, προέβησαν στην ίδρυση δύο θυγατρικών εταιρειών με έδρα την Γερμανία. Όμως, ανέκυψαν προβλήματα ως προς την χρηματοδότηση του εργολάβου από τις γερμανικές τράπεζες και αυτές προχώρησαν αργότερα σε καταγγελία της σύμβασης δανείου. Η διακοπή χρηματοδότησης επέφερε και την πτώχευση των θυγατρικών εταιρειών. Ακολούθησε η άσκηση αγωγής για αποζημίωση, από την μητρική εταιρεία στα γαλλικά δικαστήρια κατά των γερμανικών τραπεζών, για την

---

⁶³6363 ΔΕΚ 11.1.90 *Dumez France/Hessische Landesbank*, C-220/88, Συλλ. Νομολ. 1990 I.-49 και αρκετά σχόλια για τόπο επέλευσης της ζημίας, Silvestri, Caterina, II "locus commissi delicti" come criterio di giurisdizione secondo la Convenzione di Bruxelles, Il Foro italiano 1991 IV, Κακούρης, K.N., Σχεδιασμός Παρουσίασης της αποφάσεως του ΔΕΚ της 11^{ης} Ιανουαρίου 1990, *Dumez*, 220/88, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου 1990 σελ. 595-611, Font I Segura, Albert, σχόλιο για την διάσπαση και έμμεση ζημία από την εφαρμογή του άρθρου 5.3 της Σύμβασης των Βρυξελλών, «La disociación y los daños indirectos en la aplicación del artículo 5.3 del Convenio de 1968 de Bruselas sentencia del TJCE de 11 de enero de 1990», Noticias CEE 1990 nº 66 p.131-136, Matteini Chiari, Sergio, σχόλιο για την δικαιοδοσία σε περιπτώσεις βλάβης ("άμεση" και "έμμεση") σε προϊόντα που προέρχονται από τα εγκλήματα οιονεί αδικοπραξίας, σύμφωνα με την ερμηνευτική νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Competenza giurisdizionale in materia di danni ("diretti" e "indiretti") prodotti da delitti/quasi-delitti, secondo la giurisprudenza interpretativa della Corte di giustizia delle Comunità europee, Il Foro italiano 1992 IV Col.114-120»

ζημία που υπέστη από την πτώχευση των θυγατρικών. Η αγωγή στηρίχθηκε στο άρθρο 5 σημ.3 ΣΒρ , με επίκληση στην οιονεί αδικοπραξία και ασκήθηκε στη Γαλλία, διότι οι ενάγουσες ισχυρίστηκαν ότι η περιουσιακή ζημία που είχαν υποστεί εντοπιζόταν στην Γαλλία, όπου και η έδρα της μητρικής εταιρείας και άρα υπήρχε συντρέχουσα διεθνής δικαιοδοσία.

Το ΔΕΚ δεν άλλαξε τον κανόνα που είχε θέσει η προηγούμενη απόφαση *Bier/Mines*, ωστόσο τον οριοθέτησε. Έτσι, η ερμηνευτική εκδοχή του, ενόψει αυτής της υπόθεσης, υποκινήθηκε από την διάκριση μεταξύ άμεσης και έμμεσης ζημίας (ή εξ αντανακλάσεως ζημία). Ειδικότερα, χωρίς όπως ειπώθηκε βέβαια, να μεταβάλει τον κανόνα που έθεσε στην υπόθεση *Bier/Mines de Potasse d'Alsace*, δέχθηκε ότι δεν μπορεί να επικαλεσθεί το άρθρο 5 σημ.3 ΣΒρ εκείνος που υπέστη έμμεση ζημία, διότι, ως τόπος επέλευσης της ζημίας νοείται μόνο εκείνος, «όπου το ζημιογόνο γεγονός , ο υπαίτιος του οποίου υπέχει ευθύνη εκ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, παρήγαγε ζημιογόνα αποτελέσματα σε βάρος του άμεσα ζημιωθέντα»⁶⁴. Κατά συνέπεια, εκείνος που υπέστη έμμεση ζημία θα πρέπει να προσφύγει στο δικαστήριο του τόπου, όπου προκλήθηκε άμεση ζημία από την αδικοπρακτική συμπεριφορά. Προκειμένου, όμως να γίνει διάκριση μεταξύ άμεσης και έμμεσης ζημίας, θα πρέπει να προηγηθεί η διάκριση μεταξύ άμεσα και έμμεσα ζημιωθέντα. Αν το πρόσωπο (στην συγκεκριμένη περίπτωση το νομικό), που υπέστη την άμεση ζημία δεν ταυτίζεται με εκείνο που υπέστη την έμμεση, αναπόφευκτα και ο τόπος όπου προκλήθηκε η άμεση ζημία θα είναι διαφορετικός από εκείνον που προκλήθηκε έμμεση μόνο ζημία. Άλλωστε, ακόμη και αν, σύμφωνα με την θεωρία της πραγματικής έδρας που φαίνεται να υπερισχύει, γινόταν δεκτό ότι η έδρα των θυγατρικών ήταν στη Γαλλία, και πάλι δεν θα μπορούσε η άμεση ζημία να επέλθει στη Γερμανία, ανεξάρτητα από την ζημία που υπέστη η μητρική εταιρεία⁶⁵.

Με την συγκεκριμένη απόφαση, το ΔΕΚ ουσιαστικά επιθυμεί να αποφύγει το *forum actoris*, δηλαδή την δυνατότητα του ενάγοντος να ασκεί αγωγή στον τόπο όπου έχει την κατοικία του ή την έδρα του, αν πρόκειται για νομικό πρόσωπο. Αυτό,

⁶⁴ Σκέψη 20 της απόφασης *Dumez*

⁶⁵ Σκέψεις 16 και 17 της απόφασης,

άλλωστε αναφέρεται ρητά στην *απόφαση Dumez* , όπου αναφέρεται ότι η Σύμβαση «αντιμετωπίζει δυσμενώς την διεθνή αρμοδιότητα των δικαστηρίων της κατοικίας του ενάγοντος». Παράλληλα, όμως, υπογράμμισε την ανάγκη συσταλτικής ερμηνείας του άρθρου 5 σημ. 3 της ΣΒρ , έτσι ώστε η ειδική δωσιδικία να επιλέγεται όταν υπάρχει ιδιαίτερα στενός σύνδεσμος μεταξύ της διαφοράς και δικαστηρίων άλλων από εκείνα του κράτους της κατοικίας του εναγομένου, που θα εξασφαλίζει την ορθή και αποτελεσματικότερη απονομή της δικαιοσύνης ⁶⁶.

2.2. Η απόφαση *Marinari/Lloyd's Bank*

Η οριοθέτηση της έννοιας του τόπου επέλευσης της ζημίας, όταν αυτός δεν ταυτίζεται με εκείνον της κατοικίας του ενάγοντα, απασχόλησε το ΔΕΚ και στην υπόθεση *Marinari/Lloyd's Bank* ⁶⁷. Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, ο ενάγων *Marinari* , ιταλός υπήκοος, είχε καταθέσει σε μια αγγλική τράπεζα προς φύλαξη αξιόγραφα εις διαταγήν, που είχαν εκδοθεί από μια επαρχία των Φιλιππίνων υπέρ Λιβανέζικης τράπεζας. Λόγω του ότι υπήρχαν υπόνοιες ότι τα αξιόγραφα υπέκρυπταν παράνομες συναλλαγές, η τράπεζα ειδοποίησε τις αστυνομικές αρχές της Βρετανίας, οι οποίες προχώρησαν σε σύλληψη του *Marinari* στην Αγγλία και σε συντηρητική κατάσχεση των αξιογράφων εις διαταγήν. Ο *Marinari* απαλλάχθηκε από τις κατηγορίες στην δίκη που ακολούθησε και στην συνέχεια άσκησε αγωγή κατά της αγγλικής τράπεζας στα ιταλικά δικαστήρια, αξιώνοντας αποζημίωση για την αξία των κατασχεθέντων αξιογράφων, αλλά και για την ζημία που υπέστη στην φήμη και

---

⁶⁶ Βασιλακάκης ο.π. σελ. 219-222

⁶⁷ ΔΕΚ 19.9.95 *Marinari/Lloyd's Bank*, C-364/93, Συλλ. Νομολ. 1995 I.-2719 και σχόλια εκεί: Saravalle, Albert, για το ζημιογόνο γεγονός και τις κληρονομικές του συνέπειες: η ιταλική και η κοινοτική νομολογία, *Evento dannoso e sue conseguenze patrimoniali: giurisprudenza italiana e comunitaria a confronto*, *Il Foro italiano* 1996 IV Col.341-348, Collier, J.G, *The Surprised Bank Clerk and the Italian Customer - Competing Jurisdictions*, *The Cambridge Law Journal* 1996 p. 216-218, Bischoff, Jean-Marc, *Chronique de jurisprudence du Tribunal et de la Cour de justice des Communautés européennes*, *Journal du droit international* 1996 p.562-564, Tagaras, H, *Chronique de jurisprudence de la Cour de justice relative à la Convention de Bruxelles*, *Années judiciaires* 1994-1995 et 1995-1996, *Cahiers de Droit Européen* 1997 p.222-226

την επαγγελματική του αξιοπιστία, από την άδικη σύλληψή του από την Βρετανική Αστυνομία. Για να θεμελιώσει την ύπαρξη συντρέχουσας διεθνούς δωσιδικίας των ιταλικών δικαστηρίων, με βάση το άρθρο 5 σημ.3 της ΣΒρ , επικαλέστηκε το γεγονός ότι κατοικούσε στην Ιταλία, όπου εκεί είχε επέλθει η προσβολή της φήμης του και άρα η μείωση της περιουσίας του. Στηρίχθηκε δε και στην νομολογία του Ιταλικού Ακυρωτικού Δικαστηρίου, το οποίο είχε διαμορφώσει την άποψη ότι η ζημία από αδικοπραξία επέρχεται στον τόπο όπου ο ζημιωθείς έχει την κατοικία του και αν πρόκειται για νομικό πρόσωπο την έδρα του. Η διαφορά με την υπόθεση *Dumez* ήταν ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση το πρόσωπο που υπέστη την άμεση και έμμεση ζημία είναι το ίδιο.

Το Ιταλικό Ακυρωτικό δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα και το ΔΕΚ έκρινε ότι δεν υφίσταται διεθνής δικαιοδοσία των ιταλικών δικαστηρίων, για τον λόγο ότι δεν υφίσταται ιδιαίτερα στενός δεσμός μεταξύ της διαφοράς και ενός δικαστηρίου άλλου από εκείνο της κατοικίας του εναγομένου⁶⁸. Και όλα αυτά πάντα για την ορθή και αποτελεσματική απονομή δικαιοσύνης. Η επιλογή που δίνεται στον ενάγοντα, σύμφωνα με το άρθρο 5 σημ.3 ΣΒρ , δεν μπορεί να επεκταθεί πέραν των ιδιαίτερων περιστάσεων, διαφορετικά θα καθίστατο άνευ περιεχομένου η δωσιδικία του άρθρου 2 της Σύμβασης και θα γινόταν αποδεκτή η *forum auctoris*, γεγονός απορριπτέο από την Σύμβαση⁶⁹. Έτσι, όπως τόνισε το Δικαστήριο, η έννοια του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός θα πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά, ώστε να μην συμπεριλαμβάνει κάθε τόπο στον οποίο θα μπορούσαν να γίνουν αισθητές οι επιζήμιες συνέπειες ενός γεγονότος που έχει ήδη προκαλέσει ζημία, η οποία στην πραγματικότητα έχει επέλθει σε άλλο τόπο⁷⁰.

Με την υπόθεση *Marinari*, το ΔΕΚ όχι μόνο ακολούθησε και επιβεβαίωσε την απόφαση *Dumez/Hessische Landesbank*, αλλά επέκτεινε τον κανόνα που αποδέχεται

---

⁶⁸ Ο Γενικός Εισαγγελέας Darmon επικαλέστηκε τις αποφάσεις *Bien/Mines de Potasse* και *Dumez* για να υποστηρίξει την διάκριση μεταξύ του τόπου όπου επήλθε η ζημία και του τόπου όπου την υπέστη ο ζημιωθείς και το επιχείρημα ότι αν οι δύο τόποι συμπίπτουν τότε εφαρμόζεται το *forum auctoris*

⁶⁹ Σκέψη 13 της απόφασης *Marinari*

⁷⁰ Σκέψη 14 της απόφασης *Marinari*

την διάκριση μεταξύ άμεσης και έμμεσης ζημίας και στις περιπτώσεις που ο ζημιωθείς είναι ο ίδιος. Στην περίπτωση αυτή, το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί δεν είναι αν η αξίωση για την έμμεση ζημία θα υπαχθεί στην δωσιδικία του άρθρου 5 σημ.3 ΣΒρ , αλλά αν ο τόπος που επέρχεται η ζημία, είναι από άποψη διεθνούς δικαιοδοσίας, μόνο εκείνος που επήλθε η αρχική ζημία. Η απάντηση που δόθηκε και ήταν σύμφωνη και με τα εθνικά δικαστήρια, ήταν καταφατική, προκειμένου, κατά το ΔΕΕ, να μην εξαρτάται ο προσδιορισμός του αρμοδίου δικαστηρίου από αβέβαια στοιχεία, όπως είναι ο τόπος στον οποίο επήλθαν οι διαδοχικές περιουσιακές ζημίες του ζημιωθέντος ή το εφαρμοστέο σύστημα επί αστικής ευθύνης⁷¹.

Κοινό σημείο των αποφάσεων *Dumez* και *Marinari* είναι ότι θα πρέπει αποφεύγεται ο πολλαπλασιασμός των αρμοδίων δικαστηρίων μέσω της ειδικής διεθνούς δωσιδικίας που καθιερώνει το άρθρο 5 σημ. 3 της ΣΒρ . Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να γίνεται διάκριση ανάμεσα στην άμεση και έμμεση ζημία και να καθορίζεται ως αρμόδιο μόνο του δικαστηρίου του τόπου, όπου επήλθε η άμεση ζημία⁷².

2.3. Η απόφαση *Kronhofer/Marianne Maier*

Άλλη μία απόφαση του ΔΕΚ που οριοθέτησε στενά την έννοια του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός», ήταν η απόφαση *Kronhofer/Marianne Maier*⁷³. Τα επίδικα πραγματικά περιστατικά έχουν ως εξής: Ο R.Kronhofer, κάτοικος Αυστρίας, άσκησε αγωγή στα δικαστήρια της Αυστρίας κατά των διαχειριστών και επενδυτικών συμβούλων της εταιρείας Protectas GmbH που εδρεύει στην Γερμανία, με την οποία

---

⁷¹ Σκέψη 19 της απόφασης *Marinari*

⁷² Ευάγγελος Βασιλακάκης, Δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, σελ. 46

⁷³ ΔΕΚ , 10.6.2004 , *Kronhofer/Marianne Maier* κ.λ.π. C-168/2002 και σχόλια εκεί , *Blobel, Felix Der europäische Deliktgerichtsstand und reine Vermögensschäden, The European legal forum 2004 p.187-191, Franzina, Pietro, L'elusiva proiezione geografica del danno meramente patrimoniale:la responsabilità da informazioni inesatte tra forum commissi delicti e forum destinatae solutionis, Il Corriere giuridico 2004 p.121-126 , Wittwer, Alexander, Internationale Zuständigkeit bei grenzüberschreitender Kapitalanlage, European Law Reporter 2004 p.438*

ζητούσε να του επιδικαστεί αποζημίωση για την ζημία που υπέστη από αυτούς. Συγκεκριμένα, ισχυριζόταν ότι τον προέτρεψαν να αγοράσει μετοχές, χωρίς όμως να τον προειδοποιήσουν, ως όφειλαν για το κέρδος που θα είχαν από την συναλλαγή, αλλά και για τον επενδυτικό κίνδυνο. Κατόπιν της συμφωνίας αυτής, η οποία όπως ισχυριζόταν ο ενάγων έγινε τηλεφωνικά, αυτός μετέφερε το ποσό των 82.500 δολλαρίων Η.Π.Α. σε επενδυτικό λογαριασμό της Protectas στην Γερμανία. Το ποσό στην συνέχεια επενδύθηκε στο χρηματιστήριο αξιών του Λονδίνου, αλλά η επένδυση δεν ήταν η αναμενόμενη και έτσι χάθηκε ένα μέρος του επενδυθέντος κεφαλαίο, λόγω του αυξημένου κέρδους που είχαν οι συγκεκριμένες πράξεις στο χρηματιστήριο του Λονδίνου. Την δικαιοδοσία του την στήριξε ο ενάγων, στο άρθρο 5 σημ. 3 ΣΒρ , θεωρώντας ότι ο τόπος όπου επήλθε η ζημία ήταν ο τόπος που κατοικούσε, εκεί δηλαδή που μειώθηκε η περιουσία του.

Το Αυστριακό Δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ, σχετικά με το αν η επελθούσα στα περιουσιακά στοιχεία του ζημιωθέντος ζημία, στο πλαίσιο επενδύσεως, μπορεί να επέρχεται στο κέντρο της περιουσίας του ζημιωθέντος και εν προκειμένω στον τόπο κατοικίας του. Το ΔΕΚ, ακολουθώντας την απόφαση *Marinari*, επανέλαβε ότι η διάταξη του άρθρου 5 σημ.3 ΣΒρ δεν μπορεί να ερμηνευτεί τόσο πολύ, ώστε να καλύπτει κάθε τόπο στον οποίο θα μπορούσαν να γίνουν αισθητές οι επιζήμιες συνέπειες ενός γεγονότος που όμως έχει ήδη προκαλέσει ζημία σε άλλο τόπο⁷⁴. Η επιχειρηματολογία του ΔΕΚ εστιάζεται στο ότι, αν ερμηνευτεί τόσο διασταλτικά το άρθρο 5 σημ.3 ΣΒρ ώστε να συμπεριλάβει και τον τόπο όπου ο ζημιωθείς κατοικεί και έχει το «κέντρο της περιουσίας του», υπάρχει ο κίνδυνος να πρέπει καθοριστεί η δωσιδικία με βάση επισφαλείς παράγοντες, όπως είναι η έννοια του κέντρου της περιουσίας του ζημιωθέντος. Άλλωστε, ένας από τους σκοπούς που εξυπηρετεί η Σύμβαση είναι και η έννομη προστασία των προσώπων που κατοικούν στην Ένωση, ώστε και ο ενάγων αλλά και ο εναγόμενος αντίστοιχα, να έχουν την δυνατότητα, ο μεν ενάγων να μπορεί εύκολα να προσφύγει στο δικαστήριο, ο δε εναγόμενος να μπορεί να προβλέψει σε ποιο δικαστήριο θα εναχθεί⁷⁵. Κατά συνέπεια,

---

⁷⁴ Σκέψη 19 της απόφασης *Kronhofer/Marianne Maier*

⁷⁵ Σκέψη 20 της απόφασης *Kronhofer/Marianne Maier*

η έννοια του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» δεν επεκτείνεται και στον τόπο κατοικίας του ενάγοντος, που είναι το κέντρο της περιουσίας του, εξαιτίας της ζημίας που μπορεί να υπέστη αυτός εκεί, από περιουσιακά στοιχεία που απωλέσθησαν σε άλλο κράτος μέλος⁷⁶.

2.4. Η απόφαση *Fiona Shevill/Presse Alliance* - Η άποψη του δικαστηρίου για τα εγκλήματα διά του τύπου

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα υπήρξε η προσέγγιση του ΔΕΚ στην υπόθεση *Fiona Shevill/Presse Alliance*⁷⁷, που προηγήθηκε της απόφασης *Marinari* και είχε να αντιμετωπίσει το ζήτημα του καθορισμού του τόπου, όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, σε σχέση με ένα δυσφημιστικό δημοσίευμα. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης έχουν ως εξής: Σε μια ευρείας κυκλοφορίας γαλλική εφημερίδα την *France Soir* δημοσιεύτηκε άρθρο σχετικό με την ανάμειξη της Αγγλίδας υπηκόου Fiona Shevill και άλλων αγγλικών εταιρειών που συνδέονταν με αυτήν, σε δίκτυο εμπορίας ναρκωτικών και επιχειρήσεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Τα φερόμενα ως εμπλεκόμενα φυσικά και νομικά πρόσωπα άσκησαν αγωγή στα αγγλικά δικαστήρια, με αίτημα την επιδίκαση χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης που υπέστησαν από το σύνολο της κυκλοφορίας των εντύπων της *France Soir*⁷⁸.

Το House of Lord, ενώπιον του οποίου οδηγήθηκε η υπόθεση, υπέβαλε στο ΔΕΚ μια σειρά από ερωτήματα, το πρώτο εκ των οποίων αφορούσε τον τόπο όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, επί δυσφημίσεων που διαπράττονται διά του τύπου. Λόγω, όμως της ιδιαιτερότητας των συγκεκριμένων αδικημάτων, εύλογα προέκυψε και το ερώτημα αν η κυκλοφορία των εντύπων σε διαφορετικές χώρες από αυτή που κυκλοφόρησε

---

⁷⁶Σκέψη 21 της απόφασης *Kronhofer/Marianne Maier*

⁷⁷ ΔΕΚ, 7.3.1995, *Fiona Shevill/Presse Alliance*, C-68/93 Συλλ.Νομολ.1995.I-415, όπως παραπάνω, υποσ. 31

⁷⁸ Η συνολική κυκλοφορία της *France Soir* ανερχόταν σε 237.000 φύλλα στη Γαλλία και σε 15.500 στην υπόλοιπη Ευρώπη. Στην Αγγλία και στην Ουαλία, εκεί δηλαδή που ασκήθηκε η αγωγή, είχαν διατεθεί μόνο 230 φύλλα

αρχικά, μπορεί να οδηγήσει σε περισσότερα ζημιογόνα γεγονότα και κατά συνέπεια αν υπάρχει συντρέχουσα διεθνής δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κάθε κράτους στο έδαφος του οποίου επήλθε ζημία στον καθένα που δυσφημίστηκε. Το βασικό ερώτημα που θα προέκυπτε σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, ήταν αν το κάθε δικαστήριο που θα επιλαμβανόταν της διαφοράς, λόγω της περιορισμένης κυκλοφορίας των εντύπων, θα μπορούσε να επιδικάσει αποζημίωση για το σύνολο της προκληθείσας ηθικής βλάβης.

Το ΔΕΚ στην συγκεκριμένη υπόθεση, δέχθηκε καταρχάς, ότι η διάταξη του άρθρου 5 σημ. 3 της Σύμβασης, εφαρμόζεται και για μη περιουσιακή βλάβη, προκειμένου να διασφαλιστεί αποτελεσματικότερη και ορθότερη απονομή της δικαιοσύνης⁷⁹. Περαιτέρω, δέχθηκε ότι ως τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, σε περίπτωση δυσφημίσεων τελούμενων διά του τύπου, είναι αυτός στον οποίο είναι εγκατεστημένος ο εκδότης του επίδικου δημοσιεύματος, και μόνο το δικαστήριο αυτό έχει διεθνή δικαιοδοσία για την αγωγή επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης που προκλήθηκε από το σύνολο της αδικοπρακτικής συμπεριφοράς⁸⁰. Ωστόσο, το γεγονός ότι η μείωση της τιμής επέρχεται και στον τόπο όπου κυκλοφόρησε το δημοσίευμα, με την προϋπόθεση ότι αυτός που θίγεται είναι γνωστός στον τόπο αυτό, το ΔΕΚ δέχθηκε ότι το δικαστήριο του τόπου που κυκλοφόρησε το έντυπο είναι το πλέον κατάλληλο, από εδαφικής απόψεως, προκειμένου να αξιολογήσει την δυσφήμιση και την βλάβη που υπέστη συνεπεία αυτής ο θιγόμενος⁸¹. Αναφορικά, δηλαδή, με την ηθική βλάβη που υπέστη από την κυκλοφορία του εντύπου, αυτός που έχει θιγεί, έχει δικαίωμα να προσφύγει είτε στα δικαστήρια του τόπου όπου είναι εγκατεστημένος ο εκδότης, είτε στα δικαστήρια του τόπου όπου κυκλοφόρησε το έντυπο και να ζητήσει αποζημίωση για την ηθική βλάβη που υπέστη. Με αυτό τον τρόπο προκαλείται κατάτμηση της δικαιοδοσίας, εφόσον τα δικαστήρια κρατών, άλλων

---

⁷⁹ Σκέψη 19 της απόφασης Kronhofer/Marianne Maier

⁸⁰ Σκέψη 25 της απόφασης Kronhofer/Marianne Maier

⁸¹ Σκέψη 31 της απόφασης Kronhofer/Marianne Maier

από αυτό της έδρας του εκδότη, μπορούν να προβούν στην επιδίκαση μέρους της ηθικής βλάβης⁸².

Η απόφαση *Fiona Shevill*, προκάλεσε τόσο θετικές όσο και αρνητικές κριτικές, παρόλα αυτά μαζί με τις αποφάσεις *Dumez* και *Marinari* φανέρωσε την τάση του ΔΕΚ να περιορίσει τις ευνοϊκές για τον ενάγοντα συνέπειες της διττής ερμηνείας του όρου «ο τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός», με στόχο την προσφυγή στο δικαστήριο της εγκατάστασης του εκδότη και την αποφυγή κατακερματισμού των αξιώσεων του ενάγοντα σε περισσότερα δικαστήρια. Η αρνητική κριτική εστιάστηκε στο γεγονός ότι με αυτή τον τρόπο διασπάται η διεθνής δικαιοδοσία στους τόπους κυκλοφορίας του δυσφημιστικού δημοσιεύματος και απαξιώνεται η δωσιδικία του *forum delicti*⁸³. Επειδή, ακριβώς τα θύματα των αδικημάτων τύπου είναι συνήθως πρόσωπα γνωστά, ονόματα διάσημα, είναι εύκολο λόγω της ηθικής παρουσίας τους να συνδεθούν με ένα τόπο δικαιοδοτικά.

Γίνεται αντιληπτό ότι με την παραπάνω απόφαση το ΔΕΚ, ασχέτως των κριτικών επ' αυτής, έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενη δική του νομολογία, από την οποία προέκυπτε ο στόχος μείωσης των *fora delicti*.

3. Η θέση της ελληνικής νομολογίας σε σχέση με τον προσδιορισμό του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός

Η ελληνική νομολογία ακολούθησε την νομολογία του ΔΕΚ, όσον αφορά την διττή ερμηνεία της έννοιας του «τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» και την διάκριση μεταξύ άμεσης και έμμεσης ζημίας, με αποτέλεσμα να ερμηνεύσει συστατικά την έννοια του άρθρου 5 σημ.3 της Σύμβασης και του άρθρου 7 σημ. 2 του Κανονισμού.

---

⁸² Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 225-227

⁸³ Κωνσταντίνος Κεραμεύς, Σύμβαση και αδικοπραξία κατά την νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕΕυρ.Δ 2001 , σελ. 219

Συγκεκριμένα, η έννοια του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος απασχόλησε το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, το οποίο με την απόφασή του αριθμ. 709/1999⁸⁴ αντιμετώπισε ανάλογα περιστατικά με την υπόθεση *Kronhofer/ Marianne Maier*. Ειδικότερα, τα πραγματικά περιστατικά της εν λόγω απόφασης έχουν ως εξής: Η ενάγουσα άσκησε αγωγή κατά επενδυτικού συμβούλου, κατοίκου Μ. Βρετανίας, ο οποίος την έπεισε να του αποστείλει το ποσό των 50.000 δολαρίων Η.Π.Α., προκειμένου αυτός να τα επενδύσει για λογαριασμό της σε υπεράκτια εταιρεία και σε αγγλικό πιστωτικό ίδρυμα, το οποίο πρόσφερε *ασυνήθεις ευνοϊκούς όρους*. Πράγματι, η ενάγουσα απέστειλε το εν λόγω χρηματικό ποσό, πλην όμως ο εναγόμενος, εκμεταλλευόμενος την εξουσιοδότηση που του είχε παράσχει αυτή, απέσυρε τα χρήματα από τις επενδύσεις, δεν εκτέλεσε, ως όφειλε την εντολή, αλλά αντιθέτως ιδιοποιήθηκε τα χρήματα. Το αποτέλεσμα ήταν η ενάγουσα να απωλέσει το χρηματικό ποσό των 50.000 δολαρίων καθώς και τους τόκους αυτών. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, ως τόπος επέλευσης της ζημίας δεν μπορεί να είναι ο τόπος που επήλθε η ζημία, με την νομική της έννοια, δηλαδή εκεί που επήλθε η μείωση της περιουσίας της και που ουσιαστικά είναι ο τόπος κατοικίας της, δεχόμενο ότι η ευρεία ερμηνεία του τόπου επέλευσης της ζημίας ουσιαστικά καθιερώνει το *forum actoris*. Κατά την ερμηνεία αυτή, δικαιοδοσία για την εκδίκαση της διαφοράς είχαν τα αγγλικά και όχι τα ελληνικά δικαστήρια, αφού το ζημιογόνο γεγονός έλαβε χώρα στην Μ. Βρετανία, όπου και έγινε η υπεξαίρεση των χρημάτων και ουσιαστικά η άμεση ζημία στην ενάγουσα. Το εθνικό δικαστήριο, στην περίπτωση αυτή ακολούθησε το σκεπτικό της απόφασης *Marinari*, προκειμένου να ερμηνεύσει στενά το άρθρο 5 σημ. 3. Με τον τρόπο αυτό αυτομάτως αποκλείστηκε η δωσιδικία του τόπου όπου ο ενάγων υπέστη πραγματικά ζημία, όπου δηλαδή επήλθε μείωση της περιουσίας του.

Χαρακτηριστική επίσης είναι η απόφαση Εφ.Πειρ. 347/2000⁸⁵. Το Εφετείο Πειραιά δέχθηκε ότι δεν μπορεί να ασκήσει αγωγή στα ελληνικά δικαστήρια ναυτεργάτης, ο οποίος υπήρξε θύμα ατυχήματος στην Ολλανδία και αιτούνταν

---

⁸⁴ ΠΠρΑθ 709/1999, ΕΕμπΔ 2001, σελ.268 = ΝοΒ 1999, σελ. 1438

⁸⁵ Εφ.Πειρ.347/2000 Χρ.Ι Δ 2001.61 με παρατηρήσεις Σταματόπουλου. Η αίτηση αναίρεσης κατά της απόφασης αυτής απορρίφθηκε με την αριθμ. ΑΠ 1551/2003

αποζημίωσης, επικαλούμενος την μεταγενέστερη νοσηλεία του στην Ελλάδα, αλλά και την εκδήλωση εδώ δυσμενών συνεπειών στην υγεία του. Ο λόγος απόρριψης συνίστατο στο ότι το ζημιογόνο γεγονός συνέβη στην Ολλανδία και εκεί επήλθε η άμεση αρχική ζημία του ενάγοντος, ενώ η μεταγενέστερη επιδείνωση της υγείας του στην Ελλάδα δεν ασκεί καμία επιρροή. Το ελληνικό δικαστήριο επικαλέστηκε την *απόφαση Marinari*, προκειμένου να καταλήξει σ' αυτό το συμπέρασμα, ωστόσο αμφισβητείται το κατά πόσο προστατεύει τον ζημιωθέντα, ο οποίος αναγκάζεται να υποβληθεί σε μια δαπανηρή και ίσως και περισσότερο χρονοβόρα δικαστική διαμάχη στην αλλοδαπή.

4.Συνολική εκτίμηση της Νομολογίας του ΔΕΚ

Το ΔΕΚ πραγματοποίησε μια σημαντική διαδρομή προκειμένου να ερμηνεύσει το άρθρο 5 σημ.3 της Σύμβασης και το ήδη ισχύον άρθρο 7 σημ. 2 του Κανονισμού. Ξεκινώντας από την *απόφαση Bien/Mines de Potasse d'Alsace*, η οποία αποτέλεσε την απαρχή αυτής της διαδρομής, διαπιστώνεται ότι δύο είναι οι βασικές επιδιώξεις που συγκρούστηκαν στο πλαίσιο ερμηνείας αυτής της διάταξης. Η μία αφορούσε την ανάγκη προστασίας του ζημιωθέντος και του τρίτου σε περίπτωση αδικοπραξίας με στοιχεία αλλοδαπότητας και η άλλη την αποτελεσματική διεξαγωγή της δίκης, έτσι ώστε να αποφευχθούν αντιφατικές αποφάσεις. Το καίριο ερώτημα που τίθεται είναι, το αν και κατά πόσο η αποφυγή του πολλαπλασιασμού των *fora delicti* παρέχει αποτελεσματική προστασία στον ζημιωθέντα, στην περίπτωση των σύγχρονων μορφών αδικοπραξιών. Εδώ ανήκουν αδικοπραξίες που σχετίζονται με την μόλυνση του περιβάλλοντος, πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού με διασυνοριακό χαρακτήρα, προσβολές προσωπικότητας ή ακόμη και εργατικά ατυχήματα.

Η τολμηρή, ομολογουμένως, προσέγγιση που επιχείρησε το ΔΕΚ με την *απόφαση Bien/Mines* είχε σαν αποτέλεσμα μέσω της διττής ερμηνείας του όρου «τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός», να παρέχεται η δυνατότητα στον ενάγοντα – ζημιωθέντα να επιλέξει ανάμεσα σε περισσότερα δικαστήρια. Εφόσον, ο τόπος επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος θα ταυτίζεται κατά βάση ή θα βρίσκεται εγγύτερα στο τόπο κατοικίας του ενάγοντα, ο τελευταίος διευκολύνεται στο να

αποφύγει μια πολυδάπανη δικαστική διαδικασία εξωτερικό. Από την άλλη πλευρά, όπως ειπώθηκε, το ΔΕΚ αιτιολόγησε την διάκριση μεταξύ του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός και του τόπου όπου αυτή επήλθε, θέτοντας ως κρίσιμο στοιχείο την ανάγκη να εκδικαστεί η διαφορά από ένα δικαστήριο που θα είναι καταλληλότερο, λόγω της εγγύτητας του ως προς την επέλευση της ζημίας. Με αυτό τον τρόπο το ΔΕΚ προστάτευε τα συμφέροντα του ενάγοντος, χωρίς να αναιρείται η εκδίκασή της διαφοράς από το δικαστήριο που βρίσκεται εγγύτερα και κατά συνέπεια θα καθιστούσε ακόμη περισσότερο εύκολη την συλλογή και διεξαγωγή αποδείξεων καθώς και την οργάνωση της δίκης γενικότερα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, επήλθε μια εξισορρόπηση μεταξύ της προστασίας του ζημιωθέντος και της επιταγής για ορθή απονομή της δικαιοσύνης⁸⁶.

Ωστόσο, ανέκυψε το ενδεχόμενο, η χρήση καταχρηστικών πρακτικών εκ μέρους του ενάγοντα, να οδηγήσει στην καθιέρωση μιας υπέρμετρης δυνατότητας επιλογής από μέρους του, μεταξύ περισσότερων *fora delicti*. Η δημιουργία τεχνητών δικαιοδοτικών συνδέσμων θα οδηγούσε σε ένα γενικευμένο *forum shopping*, το οποίο βέβαια δεν ήταν σε καμία περίπτωση σύμφωνο με το σύστημα που επιδίωκε η Σύμβαση των Βρυξελλών και ο ήδη ισχύον Κανονισμός 1215/2012⁸⁷.

Εξ αυτού του λόγου, η μεταγενέστερη νομολογία του ΔΕΚ χαρακτηρίζεται από στροφή προς λιγότερο ευνοϊκές για τον ενάγοντα λύσεις, χωρίς να εξαλείφεται όμως το δικαίωμα επιλογής του ενάγοντος. Οι αποφάσεις *Dumez/Hessische Landesbank* και *Marinari/Lloyd's Bank*, που ακολούθησαν, οριοθέτησαν ακόμη περισσότερο την έννοια του τόπου επέλευσης της ζημίας, ώστε προκειμένου να θεμελιωθεί η διεθνής δικαιοδοσία, κρίσιμος να είναι όχι ο τόπος που αυτή εκδηλώθηκε, αλλά αυτός στον οποίο επήλθε η άμεση ή αλλιώς πρωταρχική ζημία. Στην απόφαση, μάλιστα, *Dumez*, αυτή ακριβώς η επιδίωξη να αποφευχθεί η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων, είχε σαν αποτέλεσμα να μην αναγνωρίζεται στον έμμεσα ζημιωθέντα η δυνατότητα να ασκήσει

---

⁸⁶ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 230

⁸⁷ Κωνσταντίνος Κεραμεύς, Σύμβαση και αδικοπραξία κατά την νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕΕυρΔ 2001, σελ. 219

την αγωγή του σε δικαστήρια άλλα από εκείνα στα οποία δύναται να προσφύγει ο άμεσα ζημιωθείς, κατά το άρθρο 5 σημ.3. Το γεγονός ότι, στην υπόθεση *Marinari*, άμεσα και έμμεσα ζημιωθείς ταυτίζονται δεν επιφέρει διαφορετικό αποτέλεσμα. Η αποτροπή διεξαγωγής παράλληλων δικών, οι οποίες πιθανότατα θα οδηγούσαν και σε αντιφατικές αποφάσεις, υπήρξε πρωταρχικός στόχος στην έννομη τάξη της Ένωσης και φυσικά ήταν η σταθερή επιδίωξη του συστήματος της Σύμβασης των Βρυξελλών παλιότερα και του Κανονισμού μεταγενέστερα⁸⁸.

Ωστόσο, υπάρχει και ο αντίλογος σε όλα τα παραπάνω, που ισχυρίζεται ότι η νομολογία του ΔΕΚ, όπως αντανάκλαται στις παραπάνω αποφάσεις, ουσιαστικά καταλήγει στο αποτέλεσμα να μη λαμβάνεται υπόψη ο τόπος, όπου στην πραγματικότητα επήλθε η μείωση της περιουσίας ή η προσβολή της φήμης του παθόντος. Από την άλλη όμως, μια υπέρμετρη ελευθερία του ενάγοντος να επιλέξει δικαιοδοτικό σύνδεσμο, θα κατέληγε σε δημιουργία πολλών *fora delicti* και θα κατέλυε το σύστημα προστασίας του εναγομένου. Η ρευστότητα που παρουσιάζουν οι νομικές έννοιες «περιουσία» και «φήμη», αλλά και η έντονη κινητικότητα των προσώπων, δίνει στον ενάγοντα την δυνατότητα να χρησιμοποιεί όπως θέλει τις διαδικαστικές δυνατότητες του άρθρου 5 σημ.3 (π.χ. επικαλούμενος μείωση της περιουσίας του ή νοσηλευόμενος σε χώρα άλλη από την εκείνη όπου επήλθε η αρχική ζημία). Με την μεταγενέστερη νομολογία του το ΔΕΚ, υπογράμμισε ότι δεν καθιερώνεται με το άρθρο 5 σημ.3 το *forum actoris*. Η αντίθεσή του άλλωστε στο *forum actoris* είναι λογική, αφού αυτό κατ' εξαίρεση εισάγεται σε ρητά προβλεπόμενες από τον Κανονισμό περιπτώσεις, καθώς αποτελεί υπερβολική εύνοια προς τον ενάγοντα και ουσιαστικά ανατρέπει την εξισορρόπηση συμφερόντων των διαδίκων σε μια δίκη με στοιχεία αλλοδαπότητας.

Η μεταγενέστερη νομολογία περιόρισε τις ευνοϊκές συνέπειες για τον ενάγοντα, από την διττή ερμηνεία του όρου «τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός», ωστόσο

---

⁸⁸ Έκθεση Schlosser, αρ. 48, Ευγενία Σαχπεκίδου, Προβλήματα σύνθετων και συγγενών δικών στην Σύμβαση των Βρυξελλών για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων ΕΕΕυρΔ 1990, σελ. 683 επ.

σε καμία περίπτωση δεν αναίρεσε την δυνατότητα του ζημιωθέντος από την αδικοπραξία να επιλέγει μεταξύ του τόπου όπου έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός και του δικαστηρίου του τόπου όπου επήλθε το αποτέλεσμα⁸⁹. Χαρακτηριστική ως προς αυτήν την κατεύθυνση υπήρξε η απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση *Reunion Europeenne/Spliethoff's Bevrachtingskantor*, που αναφέρθηκε και παραπάνω, με την οποία, λόγω του δυσχερούς προσδιορισμού του τόπου όπου επήλθε το ζημιογόνο αποτέλεσμα, το ΔΕΚ έκρινε ο τόπος αυτός δεν μπορούσε να είναι άλλος από εκείνον όπου ο θαλάσσιος μεταφορέας παρέδωσε τα πράγματα⁹⁰. Άρα, η δυσχέρεια προσδιορισμού του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος δεν οδήγησε στον παραμερισμό της διττής ερμηνείας της διάταξης του άρθρου 5 σημ.3 ΣΒρ .

Η επιλογή του καταλληλότερου δικαστηρίου για την εκδίκαση της διαφοράς, με κριτήριο την εγγύτητα προς αυτήν και την αποτελεσματικότερη διαδικασία γενικότερα, καθώς επίσης και η αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, αποτελούν τις πλέον ασφαλείς δικονομικές παραμέτρους για την οριοθέτηση του όρου της διάταξης του άρθρου 5 σημ.3. Από την άλλη πλευρά ωστόσο, η ανάγκη να προστατευτεί ο ασθενέστερος είναι πολύ περισσότερη έντονη στο πεδίο των αδικοπρακτικών ενοχών, απ' ότι σε εκείνο των συμβατικών, ιδιαίτερα στις διασυνοριακές αδικοπραξίες. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η προστασία στον ζημιωθέντα διασφαλίζεται περιορισμένα, από το γεγονός ότι το ΔΕΚ έδωσε την δυνατότητα στον ενάγοντα να επιλέξει μεταξύ περισσοτέρων του ενός *fora delicti*.

Ωστόσο, είναι σαφές ότι το ΔΕΚ με τις δικές του αποφάσεις του παρουσίασε μια αντίφαση που συνίστατο στο ότι αφενός, επιδιώκεται να αποφευχθεί ο πολλαπλασιασμός των δικαστηρίων τα οποία μπορούν να επιληφθούν της διαφοράς που αφορά αδικοπραξία, από την άλλη όμως γίνεται αποδεκτή η διάσπαση της δικαιοδοσίας. Έτσι, ενώ στην απόφαση *Bier/Mines* έκρινε ότι η άσκηση αγωγής κατά του ζημιώσαντος, ενώπιον περισσοτέρων του ενός δικαστηρίων για το σύνολο της ζημίας, είναι δυνατή, στην υπόθεση *Fiona Shevill/Presse Alliance* έκρινε τελείως

---

⁸⁹ Ευάγγελος Βασιλακάκης, ο.π. σελ. 233-234

⁹⁰ Σκέψη 35 της απόφασης *Reunion Europeenne/Spliethoff's Bevrachtingskantor*

διαφορετικά από τις προηγούμενες, αποδεχόμενο την κατάτμηση της δικαιοδοσίας. Υποστηρίχθηκε, βέβαια, ότι αυτή η λύση αφορούσε συγκεκριμένα τις περιπτώσεις προσβολής προσωπικότητας διά του τύπου, αλλά ωστόσο υπήρξε και η άποψη ότι ισχύει σε άλλες περιπτώσεις. Ανεξάρτητα από το ποια άποψη θα γίνει δεκτή, είναι φανερό ότι επέρχεται κατάτμηση της δικαιοδοσίας, η οποία αφορά τις ίδιες τις αδικοπρακτικές αξιώσεις, μέρος των οποίων μόνο κρίθηκε ότι μπορούσε να υπαχθεί στην δωσιδικία του *forum delicti*.

II. Ειδικότερες Περιπτώσεις

1. Η περίπτωση των πολλαπλών τρόπων επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος

Η θέση της νομολογίας του ΔΕΚ, τόσο στην *απόφαση Fiona Shevill* όσο και σε άλλες που προηγήθηκαν, οδήγησε στην ανάγκη διερεύνησης του ζητήματος καθορισμού του *forum delicti*, όταν το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός ή το αποτέλεσμα του έχει επέλθει σε περισσότερα από ένα κράτη .

Η νομολογιακή διαδρομή του ΔΕΚ που περιγράφηκε ανωτέρω με τις αποφάσεις που προηγήθηκαν, αφήνει προς διερεύνηση το ζήτημα του καθορισμού του *forum delicti* , όταν το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός ή το αποτέλεσμά του έχει επέλθει σε περισσότερες χώρες.

1.1. Η επέλευση του γενεσιουργού της ζημίας γεγονότος σε πολλές χώρες

Αρχικά, σε περίπτωση που το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός έλαβε χώρα σε περισσότερες από μία χώρες, η νομολογία του ΔΕΚ δεν εμποδίζει την άσκηση αγωγής στα δικαστήρια της καθεμίας από αυτές. Η ερμηνεία αυτή συμβαδίζει με την γενικότερη προσέγγιση του δικαστηρίου, υπό την έννοια ότι οδηγεί στην εκδίκαση του συνόλου της διαφοράς από το ίδιο δικαστήριο. Ωστόσο, δεν αναιρείται η δυνατότητα

που έχει ο ενάγων να επιλέξει ανάμεσα στο δικαστήριο της κατοικίας του εναγομένου και σε αυτό του τόπου του αδικήματος.

Το πρόβλημα ανακύπτει όταν τα γενεσιουργά της ζημίας γεγονότα έχουν τελεστεί σε διαφορετικές χώρες, αλλά ταυτόχρονα αποδίδονται σε περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Στην περίπτωση αυτή το ερώτημα είναι, ποιο δικαστήριο θα επιληφθεί για το σύνολο της διαφοράς. Η μία άποψη που προκρίνει την ορθή απονομή της δικαιοσύνης και την αποτροπή περισσότερων δικών, υποστηρίζει ότι θα πρέπει ένα δικαστήριο να επιληφθεί για το σύνολο της διαφοράς, αυτό που θα επιλέξει ο ενάγων. Αυτή, ίσως είναι και η πιο ενδεδειγμένη λύση για τους παραπάνω ακριβώς λόγους. Η άλλη άποψη δέχεται την κατάτμηση της δικαιοδοσίας σε περισσότερα *fora delicti*. Ωστόσο, αυτό ενέχει κινδύνους που εντοπίζονται κυρίως στον διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης των θεμάτων που θα ανακύψουν στην κάθε διαφορά και άρα στην έκδοση αντιφατικών αποφάσεων⁹¹.

1.2. Η επέλευση του ζημιογόνου αποτελέσματος σε πολλές χώρες

Υπό αμφισβήτηση, όμως, είναι και το κατά πόσο ο ενάγων έχει την δυνατότητα να προσφύγει για το σύνολο της διαφοράς, ενώπιον του *forum delicti* που θα επιλέξει, όταν το ζημιογόνο αποτέλεσμα εκδηλώθηκε στο έδαφος περισσότερων κρατών-μελών. Το πρόβλημα ανακύπτει, κυρίως, σε περιπτώσεις όπου το ζημιογόνο αποτέλεσμα εκδηλώνεται σταδιακά. Ένας τραυματισμός που επέρχεται σε μια χώρα, μπορεί να επιφέρει επιβλαβείς συνέπειες (έξοδα νοσηλείας ή εξειδικευμένης θεραπείας) σε μία άλλη χώρα, ειδικά όταν πρόκειται για κάποια μορφή αναπηρίας ή ακόμη και θάνατο. Στις περαιτέρω ζημίες συγκαταλέγονται και τυχόν απώλεια εισοδήματος ή και επιδικαστέα ηθική βλάβη. Είναι σαφές ότι σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν υφίσταται ο κίνδυνος *forum shopping*, διότι συνήθως η χώρα, όπου εκδηλώνονται οι επιβλαβείς συνέπειες είναι η χώρα κατοικίας του παθόντος. Ωστόσο, ο ενάγων θα μπορούσε να επικαλεστεί κάποια άλλη περαιτέρω ζημία, που συνδέεται με το γενεσιουργό αυτής

---

⁹¹ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 237

γεγονός, προκειμένου να προσφύγει στα δικαστήρια του τόπου επέλευσής της, οπότε αυτόματα ο εναγόμενος θα καθίστατο σε δυσχερή θέση. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η ερμηνεία του άρθρου 5 σημ.3 της Σύμβασης, η οποία αποκλείει την εφαρμογή του *forum actoris*, έχει σαν αποτέλεσμα να αποφεύγεται η υπαγωγή των σχετικών αξιώσεων στην δικαιοδοσία των δικαστηρίων του τόπου όπου εκδηλώθηκαν οι περαιτέρω επιβλαβείς συνέπειες. Ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι το κατά πόσο δίκαιη απονομή δικαιοσύνης υπάρχει, όταν ασκείται αγωγή στον τόπο όπου επήλθε όχι το αρχικό, αλλά το μεταγενέστερο αποτέλεσμα. Αυτό όμως, δεν μπορεί να απαντηθεί ενιαία, δεδομένου ότι συνδέεται άμεσα με την διαπίστωση της ευθύνης ή την εξακρίβωση της έκτασης της ζημίας⁹². Παρόλα αυτά, επιχειρήματα κατά της υπαγωγής των σχετικών αξιώσεων στην δικαιοδοσία του τόπου όπου εκδηλώθηκαν μεταγενέστερα επιβλαβείς συνέπειες, διατυπώθηκαν και στην υπόθεση *Marinari/Lloyd's Bank*, στην οποία έγινε διάκριση μεταξύ άμεσης και έμμεσης ζημίας⁹³.

2. Περιπτώσεις διασυνοριακών αδικοπραξιών

Η ποικιλία των περιπτώσεων αδικοπρακτικής ευθύνης, οδήγησε το ΔΕΚ και στην υπόθεση *Bier/Mines de Potasse d'Alsace* να διατυπώσει την θέση ότι ο χρησιμοποιούμενος δικαιοδοτικός σύνδεσμος της παρ. 3 του άρθρου 5 της ΣΒρ περιλαμβάνει τόσο τον τόπο όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, όσο και τον τόπο όπου επήλθε το ζημιογόνο αποτέλεσμα⁹⁴. Το ζήτημα είναι αν αυτή η διττή ερμηνεία του όρου «τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός», μπορεί να εφαρμοστεί και σύγχρονες μορφές αδικοπραξιών που παρουσιάζουν στοιχεία αλλοδαπότητας.

---

⁹² Εξαρτάται και από τους ισχυρισμούς του εναγομένου, ο οποίος μπορεί να αμφισβητεί άλλοτε την ευθύνη και άλλοτε την έκταση της ζημίας

⁹³ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 238

⁹⁴ Σκέψη 18 της απόφασης *Bier/Mines*

2.1. Αθέμιτος Ανταγωνισμός

Ο κανόνας που διατύπωσε το ΔΕΚ στην υπόθεση *Bier/Mines de Potasse d'Alsace*, εφαρμοζόμενος σε σχέση με τον αθέμιτο ανταγωνισμό, έχει σαν αποτέλεσμα να καθιερύεται για διαφορές από αθέμιτες ανταγωνιστικές πράξεις, διεθνής δικαιοδοσία τόσο των δικαστηρίων του κράτους όπου αυτές συνέβησαν, όσο και του κράτους όπου εκδηλώθηκαν οι δυσμενείς για τον ζημιωθέντα συνέπειες. Συνεπώς, ο τελευταίος έχει την δυνατότητα να προσφύγει τόσο στα δικαστήρια που έλαβε χώρα το ζημιολόγο γεγονός (εκεί π.χ. που έγινε η παραγωγή προϊόντων που προκάλεσαν αθέμιτο ανταγωνισμό, η παραπλανητική διάδοση, η απόσπαση πελατείας), όσο και εκεί όπου εκδηλώθηκε το ζημιολόγο αποτέλεσμα, που δε είναι άλλο από την περιουσιακή ζημία που υφίσταται ο ενάγων. Εφόσον γίνει δεκτό ότι οι δύο τόποι δεν συμπίπτουν, το κριτήριο που θα καθορίσει το ύψος της περιουσιακής ζημίας του, συνίσταται στην μείωση του μεριδίου που είχε στην εθνική αγορά ο ενάγων που υπέστη τις ανταγωνιστικές πράξεις, ενώ για την επέλευση του επιβλαβούς αποτελέσματος, κρίσιμο θα είναι ο καθορισμός του τόπου, όπου αυτός υπέστη τις δυσμενείς οικονομικές συνέπειες⁹⁵.

Εφόσον η περιουσιακή ζημία επήλθε σε περισσότερες χώρες, ο κανόνας που επιτάσσει η νομολογία του ΔΕΚ είναι να ασκηθούν αγωγές σε καθεμία από αυτές, για τη ζημία που προκλήθηκε σε κάθε εθνική αγορά ξεχωριστά. Ωστόσο, αυτό, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αυξάνει τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων και εξ αυτού του λόγου προτείνεται η δυνατότητα άσκησης του συνόλου των αξιώσεων στα δικαστήρια κράτους μέλους, άλλου από εκείνου του τόπου κατοικίας ή έδρας του εναγομένου.

Ανάλογη είναι και η περίπτωση προσβολής δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας (προσβολή δικαιώματος ευρεσιτεχνίας, δικαιώματος επί

---

⁹⁵ Μιχαήλ-Θεόδωρος Μαρίνος, Αθέμιτος Ανταγωνισμός, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 224

σήματος, συγγραφικά ή συγγενικά δικαιώματα) , που εμπίπτει στην έννοια του αθέμιτου ανταγωνισμού. Στις περιπτώσεις αυτές, ως τόπος επέλευσης της ζημίας θεωρείται η εθνική αγορά, στην οποία εκδηλώθηκε η αδικοπρακτική συμπεριφορά. Για την προσβολή του δικαιώματος στο σήμα, αρμόδια είναι τα δικαστήρια του κράτους , στην επικράτεια του οποίου κυκλοφόρησαν τα εμπορεύματα με το παράνομα τεθέν σήμα, ενώ για δικαιώματα ευρεσιτεχνίας, εκεί όπου έγινε η παράνομη χρήση, παραγωγή και εμπορία των επίδικων εμπορευμάτων. Κατά συνέπεια, και στην συγκεκριμένη αδικοπραξία, προκύπτει το ερώτημα πως θα καθορισθεί ο τόπος στον οποίο επήλθε το ζημιογόνο αποτέλεσμα, δεδομένου ότι αυτό θα προσδιοριστεί με βάση την περιουσιακή ζημία που προκλήθηκε. Αυτή δε, δύναται να θεωρηθεί έμμεση, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις υποθέσεις *Dumez* και *Marinari*. Η νομολογία αυτή του ΔΕΚ φαίνεται να περιορίζει την δυνατότητα του ενάγοντος να επικαλεστεί την διττή ερμηνεία του άρθρου 5 σημ. 3 της ΣΒρ , διότι δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι μπορεί να προσφύγει στα δικαστήρια της χώρας, στην οποία συγκεκριμενοποιήθηκε η οφειλόμενη στην προσβολή των δικαιωμάτων του ζημία και που βρίσκεται το επίκεντρο της περιουσίας του. Άλλωστε, η συμμόρφωση προς της απόφαση *Fiona Shevill*, υποχρεώνει τον ενάγοντα, αφού επιλέξει την δωσιδικία του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος, να αξιώσει μόνο την ζημία που υπέστη στο *forum delicti*, διαχωρίζοντας έτσι τα αιτήματά του ⁹⁶.

2.2. Ευθύνη του παραγωγού ελαττωματικών προϊόντων

Η αύξηση των περιστατικών παραγωγής ελαττωματικών προϊόντων τα τελευταία χρόνια, αποδεικνύει πόσο χρήσιμος είναι ο καθορισμός του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος στις περιπτώσεις ευθύνης του παραγωγού των προϊόντων αυτών. Κυρίως γιατί, σύνηθες πια είναι, άλλος να είναι ο τόπος παραγωγής του ελαττωματικού προϊόντος και άλλος ο τόπος όπου προκαλείται η οφειλόμενη σε αυτό ζημία. Και αν μεν υφίσταται ενοχική σχέση μεταξύ ενάγοντος και παραγωγού, τα πράγματα είναι πιο εύκολα, δεδομένου ότι ο ενάγων χρησιμοποιώντας το *forum*

---

⁹⁶ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 246 και τις εκεί παραπομπές

actoris, ως ασθενέστερος, έχει το δικαίωμα να προσφύγει στα δικαστήρια του τόπου της κατοικίας του. Τι γίνεται όμως όταν δεν υφίσταται ενοχική σχέση μεταξύ ζημιωθέντος και παραγωγού;

Ο καθορισμός του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, στην περίπτωση αυτή, είναι ιδιαίτερος δυσχερής, δεδομένου ότι μπορεί να υποστηριχθεί ότι αυτό έλαβε χώρα στο τόπο παραγωγής του προϊόντος, στον τόπο όπου αυτό κυκλοφόρησε ή στον τόπο που το απέκτησε ο ενάγων και ζημιωθείς. Είναι ολοφάνερο ότι η απόδειξη των περιστατικών που θα στηρίξουν την αγωγή δημιουργεί σχετικά προβλήματα⁹⁷. Η άποψη που υποστηρίχθηκε προκρίνει ως κρίσιμο τόπο εκείνον, στον οποίο τέθηκε από τον εναγόμενο το προϊόν στη διάθεση του κοινού, ωστόσο υποστηρίζεται και η άποψη της συντρέχουσας δωσιδικίας του τόπου όπου κατασκευάστηκε το πράγμα. Η νομολογιακή λύση που έχει δώσει το ΔΕΚ και που φαίνεται να είναι πιο ενδεδειγμένη, προσδιορίζει το *forum delicti* ρητά, τόσο ως τον τόπο που κατασκευάστηκε το προϊόν, όσο και αυτόν στον οποίο επήλθε το ζημιογόνο αποτέλεσμα.

Η άσκηση αγωγής με βάση το άρθρο 5 σημ. 3 αποκτά νόημα στην περίπτωση που δεν υφίσταται συμβατική σχέση μεταξύ ενάγοντος και παραγωγού. Συμβαίνει, επίσης πολύ συχνά, σε περίπτωση ευθύνης από ελαττωματικά προϊόντα, αυτά να παράγονται σε άλλη χώρα από εκείνη όπου εκδηλώνεται η οφειλόμενη στην ελαττωματικότητά τους ζημία. Όταν το ζημιογόνο αποτέλεσμα επέρχεται στον τόπο κατοικίας του εναγομένου, ως τόπος του αδικήματος μπορεί να θεωρηθεί το δικαστήριο του τόπου κατοικίας του ενάγοντος, οπότε στην περίπτωση αυτή ταυτίζεται το *forum delicti* με το *forum actoris*. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, να εκδικάζεται το σύνολο της διαφοράς από το ίδιο δικαστήριο και σε περίπτωση που υφίσταται συμβατική σχέση μεταξύ των διαδίκων και άρα συρροή αξιώσεων (αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης). Ωστόσο, η λύση που προέκρινε η υπόθεση *Marinari*, σχετικά με την άμεση και την έμμεση ζημία αναιρεί την επιθυμητή αυτή λύση και κατά συνέπεια φέρνει σε δυσχερέστερη θέση τον ενάγοντα που στηρίζει την αγωγή του στην αδικοπρακτική ευθύνη, σε σχέση με αυτόν που επικαλείται

---

⁹⁷ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 247

καταναλωτική σύμβαση και η ορθή απονομή δικαιοσύνης και η αποτελεσματικότερη οργάνωση της δίκης κλονίζεται ⁹⁸ .

2.3. Αδικοπραξίες μέσω διαδικτύου

Η ευρεία καθιέρωση του διαδικτύου σε όλο το φάσμα των συναλλαγών καθιστά δυσχερή τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας στις αδικοπρακτικές ενοχές, σύμφωνα με το άρθρο 7 σημ. 2 Καν. 1215/2012. Το πρόβλημα συνίσταται στο ότι, η τεχνολογική εξέλιξη έχει αυξήσει την τέλεση προσβολών της προσωπικότητας ή άλλων αδικοπραξιών που επιφέρουν περιουσιακή ζημία, χωρίς να μπορεί να εντοπιστεί εύκολα ο τόπος τέλεσης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο κυβερνοχώρος δεν ταυτίζεται με γεωγραφικό τόπο, οπότε έχουμε αδικοπραξία χωρίς *locus delicti*, και κατά συνέπεια αδυναμία καθορισμού του *forum delicti* ⁹⁹ .

Στην υπόθεση *LICRA και UELFc. Yahoo!Inc και Yahoo France*¹⁰⁰ που απασχόλησε το Γαλλικό Δικαστήριο, παρουσιάστηκαν οι δυσκολίες αυτές που αφορούν στον καθορισμό του τόπου επέλευσης του ζημιολογικού αποτελέσματος. Επρόκειτο για αίτηση λήψης ασφαλιστικών μέτρων. Οι αιτούσες αντιρατσιστικές οργανώσεις προσέφυγαν στα γαλλικά δικαστήρια με αίτημα να απαγορευτεί σε χρήστες ευρισκόμενους στην Γαλλία να έχουν πρόσβαση σε σελίδες ναζιστικού περιεχομένου. Το γαλλικό δικαστήριο έκρινε ότι υφίσταται διεθνής δικαιοδοσία των γαλλικών δικαστηρίων, παρά τους ισχυρισμούς των καθόν η αίτηση ότι υπήρχε ειδική ιστοσελίδα στην Γαλλία που δεν παρείχε πρόσβαση στα επίμαχα δημοσιεύματα , ενώ η ιστοσελίδα μέσω της οποίας υπήρχε πρόσβαση σε αυτά, βρισκόταν σε εξυπηρετητή (server) στην Καλιφόρνια και απευθυνόταν αποκλειστικά στο αμερικανικό κοινό. Η απόφαση που εκδόθηκε δεν έλαβε ορθώς υπόψη της την Σύμβαση των Βρυξελλών,

---

⁹⁸ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 249

⁹⁹ Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, *Internet και Ιδιωτικό Διεθνές, Συμβατικές και Αδικοπρακτικές ενοχές* , Αρμ. 1998, σελ. 415

¹⁰⁰ Απόφαση της 20/11/2000 του Tribunal de Grande Instance de Paris (<http://juriscom.net/wp-content/documents/tgiparis20001120.pdf>)

δεδομένου ότι για να εφαρμοστεί το άρθρο 5 σημ.3 της ΣΒρ θα πρέπει ο εναγόμενος να κατοικεί ή να εδρεύει στο έδαφος κράτους μέλους , πράγμα που δεν συνέβαινε στην προκειμένη περίπτωση ¹⁰¹.

Η λύση που δόθηκε μέσω της απόφασης *Shevil/Presse Aliance* και αφορούσε την κατάτμηση της δικαιοδοσίας , υποστηρίχθηκε ότι θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στα αδικήματα που τελούνται μέσω του διαδικτύου. Έτσι, τόσο ο τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, που μπορεί να είναι ο τόπος που βρίσκεται ο εξυπηρετητής ή ο τόπος που ενήργησε ο δράστης, όσο και οι τόποι όπου επήλθαν οι ζημιογόνες συνέπειες αυτού, δηλαδή οι τόποι μετάδοσης των επίμαχων ηλεκτρονικών δημοσιευμάτων, μπορούν να αποτελέσουν την βάση για να θεμελιωθεί η ειδική δικαιοδοσία. Αυτή την λύση ενισχύει το γεγονός ότι στις περιπτώσεις αδικοπραξιών τελούμενων μέσω διαδικτύου, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ο τόπος κατοικίας του εναγομένου, δεδομένου ότι η σύγχρονη τεχνολογία δίνει ευρείες δυνατότητες απόκρυψης των στοιχείων του ¹⁰². Κατά συνέπεια, η άσκηση αγωγής στο *forum delicti* θεραπεύει την ανεπάρκεια της γενικής δικαιοδοσίας της κατοικίας του εναγομένου, η οποία θα κατέληγε σε αρνησιδικία, λόγω αδυναμίας εντοπισμού της κατοικίας του εναγομένου.

Και ο υπολογισμός, όμως, του ύψους της αποζημίωσης για τις ανωτέρω αδικοπραξίες είναι δύσκολος, όταν ο ενάγων επιλέξει περισσότερα του ενός *fora delicti*. Έτσι, η εφαρμογή του κανόνα της *Shevil/Presse Aliance* καθίσταται προβληματική, εφόσον ο ενάγων προκειμένου να διευκολυνθεί θα επιλέξει να ασκήσει την αγωγή του σε ένα δικαστήριο που μπορεί να είναι εκείνο που είναι εγκατεστημένο ο πάροχος (*provider*) ή ο εξυπηρετητής (*server*) ¹⁰³.

---

¹⁰¹ Υποστηρίχθηκε, επίσης, ότι ως τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός μπορεί να θεωρηθεί τόσο εκείνος, όπου ενήργησε ο δράστης, όσο και ο τόπος που βρίσκεται ο εξυπηρετητής – *server*

¹⁰² Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου ο.π. σελ. 417

¹⁰³ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 242

2.4. Ναυτεργατικά ατυχήματα

Τα ναυτεργατικά ατυχήματα που παρουσιάζουν στοιχεία αλλοδαπότητας αποτελούν μια κατηγορία αδικοπρακτικών ενοχών, στο πλαίσιο της οποίας υπάρχει διάσπαση μεταξύ της χώρας που συμβαίνει το ζημιογόνο γεγονός, το ατύχημα, και της χώρας που επέρχεται η βλάβη στην υγεία του θύματος. Σύμφωνα με την κρατούσα νομολογιακή ερμηνεία του άρθρου 5 σημ.3 της ΣΒρ και του ισχύοντος σήμερα άρθρου 7 σημ. 2 του Κανονισμού 1215/2012, είναι δύσκολη έως αδύνατη η θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων, όταν ο τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός (locus delicti) βρίσκεται σε τρίτη χώρα, πόσο δε μάλλον όταν η αδικοπραξία συμβαίνει στην ανοιχτή θάλασσα, οπότε ως τόπος τέλεσης εκλαμβάνεται το κράτος, την σημαία του οποίου φέρει το πλοίο¹⁰⁴.

Όπως αναφέρθηκε ήδη και παραπάνω, η ελληνική νομολογία, με την *απόφαση Εφ.Πειρ. 347/2000* έκρινε ότι δεν υφίσταται δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων στην περίπτωση ναυτεργατικού ατυχήματος που υπέστη Έλληνας ναυτικός στην Ολλανδία. Ο λόγος ήταν ότι, παρότι επήλθαν δυσμενείς για την υγεία του συνέπειες στην Ελλάδα, ωστόσο η άμεση αρχική ζημία του ενάγοντος επήλθε στον τόπο του ατυχήματος, δηλαδή στην Ολλανδία¹⁰⁵. Την ίδια λύση είχε υιοθετήσει και η *απόφαση 2169/1997 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Πειραιώς*. Η υπόθεση αφορούσε την αγωγή διατροφής των τέκνων Έλληνα ναυτικού που υπέστη ναυτεργατικό ατύχημα σε διεθνή χωρικά ύδατα, ενώ γενεσιουργός αιτία του ατυχήματος φερόταν η ανεπαρκής επιθεώρηση και συντήρηση του πλοίου που είχε διενεργηθεί στην Φιλιππίνες. Με την απόφαση, έγινε δεκτό ότι δεν υφίσταται δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων με βάση το άρθρο 5 σημ. 3 ΣΒρ, για τον λόγο ότι το ατύχημα συνέβη σε ανοιχτή θάλασσα, οπότε ως τόπος επέλευσης της ζημίας έπρεπε να εκληφθεί «ο τόπος σημαίας του πλοίου». Η απόφαση αυτή ουσιαστικά ακολούθησε την νομολογία του ΔΕΚ, η οποία είχε καταλήξει ήδη ότι, όταν η ζημία επέρχεται σε πλοίο, το κράτος της σημαίας του πλοίου πρέπει απαραίτητα να θεωρηθεί ως τόπος όπου επήλθε το ζημιογόνο

---

¹⁰⁴ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ. 250

¹⁰⁵ Εφ.Πειρ. 347/200, ΧρΙΔ 2001, σελ.61

αποτέλεσμα. Είναι φανερό, ότι με την ερμηνεία αυτή περιορίζεται το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 της ΣΒρ και αυτό καταλήγει σε βάρος του ζημιωθέντος, δεδομένου ότι αυτός καλείται να ασκήσει αγωγή στα δικαστήρια μιας χώρας στο εξωτερικό, μη κοινοτικής τις περισσότερες φορές. Μια τέτοια αγωγή και πολυέξοδη είναι και σε δυσμενή αποτελέσματα μπορεί να οδηγήσει.

2.5. Αδικοπραξίες με μεγάλο αριθμό ζημιωθέντων

Μια άλλη κατηγορία αδικοπραξιών που απασχόλησε το ΔΕΚ και αφορούσε τον προσδιορισμό του *locus delicti* είναι αυτές που αφορούν μεγάλο αριθμό ζημιωθέντων. Πρόκειται για ατυχήματα που προκαλούνται από μαζικά μέσα μεταφοράς, ή και περιβαλλοντικές καταστροφές με περαιτέρω συνέπειες. Η νομολογία του ΔΕΚ στις περιπτώσεις αυτές, ακολούθησε την λύση της άμεσης ζημίας, και όχι αυτής που επέρχεται μεταγενέστερα στο κράτος κατοικίας του ζημιωθέντος και έτσι απομακρύνθηκε ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων. Έτσι, ο ζημιωθείς περιορίζεται στο να ασκήσει αγωγή στον τόπο που επήλθε το ζημιογόνο γεγονός, αφού κατά βάση αυτός ταυτίζεται με τον τόπο επέλευσης του γεγονότος¹⁰⁶.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παράθεση της νομολογίας που διαμορφώθηκε από το ΔΕΚ/ΔΕΕ και αφορά στο θέμα της διεθνούς δικαιοδοσίας, σύμφωνα με την Σύμβαση των Βρυξελλών και την αναδιατύπωση που έγινε αρχικά με τον Κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 και στη συνέχεια με τον Κανονισμό 1215/2012, στις αδικοπρακτικές ενοχές, μας επιτρέπει να διατυπώσουμε μερικές γενικότερες παρατηρήσεις, τόσο για την ερμηνευτική διαδρομή που ακολούθησε το ΔΕΚ/ΔΕΕ, όσο και για τις απαντήσεις που δόθηκαν στο ερώτημα,

---

¹⁰⁶ Ευάγγελος Βασιλακάκης ο.π. σελ.251

ποια δικαστήρια, ποιου συμβαλλόμενου κράτους, είναι αρμόδια να εκδικάσουν μια αδικοπραξία, με στοιχεία αλλοδαπότητας.

Ειδικότερα :

1. Το ΔΕΚ επέλεξε ανάμεσα στην αυτόνομη ερμηνεία των όρων της Σύμβασης των Βρυξελλών αρχικά και του Κανονισμού 1215/2012 πλέον και την ερμηνεία με βάση το εσωτερικό δίκαιο, την πρώτη. Η αυτόνομη ερμηνεία διευρύνει την δικαιοδοτική εξουσία του ΔΕΚ, το οποίο μοιάζει να ασκεί *«οιονεί νομοθετικές αρμοδιότητες»*. Η επιλογή της αυτόνομης ερμηνείας αναγνωρίζεται σήμερα, ενόψει της κατάστασης που διαμορφώθηκε με τα νέα δεδομένα και τις απαιτήσεις του ενιαίου πια ευρωπαϊκού νομικού χώρου, την πλέον κατάλληλη λύση, προκειμένου να τύχουν ομοιόμορφης εφαρμογής οι διατάξεις του ήδη ισχύοντος Κανονισμού 1215/2012.

2. Η ερμηνεία των όρων *«αδικοπραξία»* και *«οιονεί αδικοπραξία»*, που επιχειρήθηκε αρχικά από το ΔΕΚ , είναι το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα της προσπάθειάς του για αυτόνομη ερμηνεία. Το ΔΕΚ προσπάθησε να προσδιορίσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 θέτοντας το σε αντιδιαστολή με το *forum contractus* που ρυθμίζει το άρθρο 5 σημ. 1, γεγονός που δεν είναι απολύτως ακριβές, δεδομένου ότι και αυτό το πεδίο της ειδικής δικαιοδοτικής βάσης του άρθρου 5 σημ. 1 δεν είναι απολύτως διασαφηνισμένο. Εξ αυτού του λόγου η έννοια *«αδικοπραξία»* ή *«οιονεί αδικοπραξία»* παρουσιάζει μια αστάθεια, η οποία οδηγεί και στην διατύπωση διαφορετικών απόψεων όσον αφορά την κατάταξη συγκεκριμένων μορφών ευθύνης σε μια από τις δύο δικαιοδοτικές βάσεις, κυρίως αυτές που σχετίζονται με την προσυμβατική ευθύνη και την ευθύνη από αδικαιολόγητο πλουτισμό. Παρότι η νομολογία του ΔΕΚ προσπάθησε να δώσει λύσεις, προκειμένου να αξιολογήσει αυτές τις περιπτώσεις πάντα σύμφωνα με τον Κανονισμό 1215/2012 , ωστόσο τα θέματα που προέκυψαν παρέμειναν ανοιχτά, κυρίως λόγω της πολυπλοκότητας που παρουσιάζουν στα εσωτερικά δίκαια των κρατών μελών, αλλά και της σχετικά περιορισμένης διατύπωσης των αποφάσεων του ΔΕΚ.

3. Συγκρίνοντας τα όρια μεταξύ του *forum contractus* και του *forum delicti*, το ΔΕΚ έδωσε προβάδισμα στον τόπο εκπλήρωσης της παροχής. Αυτό όμως ήταν σε ένα αρχικό στάδιο. Με την νομολογία που ακολούθησε, ουσιαστικά άλλαξε τα όρια τους και διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 έναντι αυτού του άρθρου 5 σημ.1 . Με την απόφαση *Tacconi/Wagner* ενέταξε την προσυμβατική ευθύνη στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 σημ. 3 και έτσι έδωσε υπεροχή στον τόπο , όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός.

4. Η νομολογία του Δικαστηρίου ως προς τον καθορισμό του τόπου, όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, ερμηνεύοντας το άρθρο 5 σημ. 3 πέρασε από αρκετά διαφορετικά στάδια. Αυτό ήταν αναμενόμενο, δεδομένου ότι οι δικαιοπολιτικοί σκοποί που επιχείρησε να εξυπηρετήσει, δεν ήταν πάντα οι ίδιοι , πολλές φορές δε και αντίθετοι. Με την απόφαση *Bien/Mines* , αρχικά, το ΔΕΚ έλαβε ισότιμα υπόψη τόσο τον τόπο της αδικοπρακτικής συμπεριφοράς , όσο και τον τόπο γέννησης της ζημίας. Στην περίπτωση αυτή, ο στόχος ήταν η αποτελεσματικότερη οργάνωση της δίκης, η αξιόπιστη και πιο εύκολη διεξαγωγή και συλλογή αποδείξεων καθώς και η εκδίκαση της διαφοράς από ένα δικαστήριο που θα βρίσκεται πιο κοντά στον τόπο που επήλθε η ζημία. Παράλληλα, με την λύση αυτή προστάτεψε και τα συμφέροντα του ζημιωθέντος, ο οποίος χρήζει μεγαλύτερης προστασίας και διευκολύνεται στο να προσφύγει στην δικαιοσύνη. Αργότερα , με τις αποφάσεις *Dumez/Hessische Landesbank* , *Marinari/Lloyd's Bank* και *Kronhofer/Marianne Maier*, επιδίωξε να αποφύγει τον πολλαπλασιασμό των δικαιοδοτικών βάσεων και τον κίνδυνο που ήταν αναπόφευκτος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων καθώς και το *forum shopping*. Όλα τα παραπάνω υπήρχαν ως ενδεχόμενα, αν έμενε πιστό στην διατύπωση του διατακτικού της απόφασης *Bien/Mines* . Η ανωτέρω νομολογία, ουσιαστικά καθιερώνει ένα σύστημα όπου υπερέχει η γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου και αποφεύγεται το *forum actoris* , το οποίο και υπερβολική εύνοια προς τον ενάγοντα επιδεικνύει, αλλά και σε κάθε περίπτωση έρχεται σε αντίθεση με το σύστημα του Κανονισμού. Η απόφαση *Fiona Shevill/Presse Alliance* ήρθε σε σύγκρουση σε κάποιο βαθμό με τις

προηγούμενες , διότι βοήθησε στον πολλαπλασιασμό των *fora delicti*, και εξ αυτού του λόγου επικρίθηκε από την θεωρία.

5. Παρά τις συγκρούσεις και τις αντιθέσεις που προηγήθηκαν, η γενικότερη νομολογιακή πορεία που χάραξε το ΔΕΚ/ΔΕΕ σε σχέση με την ερμηνεία του άρθρου 5 σημ. 3 της ΣΒρ, χρησιμοποιώντας κριτήρια που ήταν καθαρά δικονομικά, όπως η αποτελεσματική διεξαγωγή της δίκης, με όσο το δυνατόν τα καταλληλότερα μέσα για τους διαδίκους, κρίνεται ικανοποιητική. Ένα σοβαρό μειονέκτημα που εντοπίστηκε στις αποφάσεις του, συνδέεται με το γεγονός ότι ο προσδιορισμός του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, αφήνει τελείως απέξω τον τόπο όπου πραγματικά επήλθε μείωση της περιουσίας του ζημιωθέντος, με αποτέλεσμα η καθαρή ζημία να μην αποκαθίσταται. Ίσως θα μπορούσε να συγχωρεθεί αυτό, ενόψει της γενικότερης αύρας που εκπέμπει ο Κανονισμός 1215/2012 και ο ενιαίος ευρωπαϊκός χώρος .

Σε μια πολυεθνική και ευκίνητη κοινωνία, όπως είναι η ευρωπαϊκή κοινωνία που διανύουμε, οι σύνδεσμοι που θα μπορούσε να σκεφτεί κανείς, ενόψει μιας συγκεκριμένης υπόθεσης με στοιχεία αλλοδαπότητας πολλαπλασιάζονται απεριόριστα. Από εδώ προέκυψε η ανάγκη περιορισμού αυτής της πολλαπλότητας και παραμονής μόνο αυτών που υπάρχουν στους ήδη εγκατεστημένους κανόνες σύγκρουσης. Ειδικά, στην περιοχή των αδικοπραξιών, οι εκπληκτικές μεταμορφώσεις της αθέμιτης δραστηριότητας και η πολλαπλότητα των ζημιών που ανακύπτουν, θα μπορούσαν να εξουδετερωθούν από ένα σταθερό και σε μεγάλο βαθμό προβλεπτό καθορισμό των βάσεων δικαιοδοσίας. Ωστόσο, ο ανταγωνισμός μεταξύ της πολλαπλότητας των ζημιών και της ενότητας των ενδίκων βοηθημάτων, αποτελεί μια από τις συνιστώσες του κόσμου μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Έκθεση Paul Jenard , σχετική με την σύμβαση για την δικαιοδοσία και την αναγκαστική εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές αποφάσεις, (ΕΕ C-298/24-11-1986 , δημοσιευμένη και σε Νίκα, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο , 239 επ.)

Έκθεση Peter Schlosser σχετική με την Σύμβαση Προσχωρήσεως του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου στη ΣΒρ (ΕΕ C-298/24-11-1986, δημοσιευμένη και σε Νίκα, 331 επ.)

Έκθεση Δημητρίου Ευρυγένη/Κωνσταντίνου Κεραμέως για την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας στην Κοινοτική Σύμβαση για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ C-298/24-11-1986, δημοσιευμένη και σε Νίκα, 433 επ.)

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ευάγγελος Βασιλακάκης , Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και αδικοπραξία, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2004

Ευάγγελος Βασιλακάκης, Δωσιδικία του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός ή όπου ασκείται η ποινική δίωξη, *Liber Amoricum* Κ.Κεραμέως, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, 39 επ.

Απόστολος Γεωργιάδης , Ενοχικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, 1999

Απόστολος Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου , Αθήνα 1997

Αναστασία Γραμματικάκη- Αλεξίου, Internet και Ιδιωτικό Διεθνές, Συμβατικές και Αδικοπρακτικές ενοχές , Αρμ. 1998, σελ. 409 επ.

Δημήτριος Ευρυγένης , Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο , Θεσσαλονίκη 1973

Κωνσταντίνος Κεραμεύς, Διεθνής Δικαιοδοσία σε αδικοπρακτικές αξιώσεις κατά την Σύμβαση των Βρυξελλών, ΕΕΕυρ.Δ 4: 1994 , σελ. 917 επ.

Κωνσταντίνος Κεραμεύς, Σύμβαση και αδικοπραξία κατά την νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕΕυρ.Δ 2001 , σελ. 209 επ.

Κωνσταντίνος Κεραμεύς / Γεώργιος Κρεμλής / Χαρίσιος Ταγαράς, Η Σύμβαση Βρυξελλών για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, όπως ισχύει στην Ελλάδα, Αθήνα 1989 , Ερμηνεία κατ'άρθρο

Παναγιώτης Κορνηλάκης , Ειδικό Ενοχικό Ι , Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002

Καλλιόπη Μακρίδου , Ερμηνευτικά Ζητήματα της δωσιδικίας της «αδικοπραξίας» και «οιονεί αδικοπραξίας» του άρθρ. 5 παρ. 3 της Συμβάσεως των Βρυξελλών , Αρμεν. 1990, σελ. 1165 επ.

Μιχαήλ-Θεόδωρος Μαρίνος , Αθέμιτος Ανταγωνισμός , Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2000

Χρυσούλα Μιχαηλίδου, Νομολογιακή επεξεργασία της ειδικής βάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας σε αδικοπρακτικές αξιώσεις από το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Δ 2000, σελ. 196 επ.

Νικόλαος Νίκας/Ευγενία Σαχπεκίδου , Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία, Ερμηνεία κατ'άρθρον του Κανονισμού 1215/2012 για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2016

Ευγενία Σαχπεκίδου , Προβλήματα σύνθετων και συγγενών δικών στην Σύμβαση των Βρυξελλών για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων ΕΕΕυρΔ 1990, σελ. 683 επ.

Ευγενία Σαχπεκίδου , Η παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2000

Αναστάσιος Ταμαμίδης, Θέματα ερμηνείας και εφαρμογής των ρυθμίσεων της Συμβάσεως των Βρυξελλών για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων στην περίπτωση των ασφαλιστικών μέτρων , Αρμ. 1995, σελ. 107 επ.

Ιωάννης Τέντες , Ο τόπος εκπλήρωσης της παροχής ως βάση διεθνούς δικαιοδοσίας (κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων), Αθήνα 1991

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ancel, Bertrand, Revue critique de droit international privé 1992 p.720-726

Bertoli Paolo, Criteri di giurisdizione e legge applicabile in tema di responsabilità precontrattuale alla luce della sentenza Fonderie Meccaniche Tacconi, Rivista di diritto internazionale privato e processuale 2003 p.109-134

Bischoff, Jean-Marc, Chronique de jurisprudence du Tribunal et de la Cour de justice des Communautés européennes, Journal du droit international 1996 p.562-564

Blobel, Felix Der europäische Deliktsgerichtsstand und reine Vermögensschäden, The European legal forum 2004 p.187-191

Borrás Rodríguez, Alegría, Jurisprudencia del Tribunal de Justicia de las Comunidades Europeas, Revista Jurídica de Catalunya 1992 p.1121-1128,

Collier, J.G, The Surprised Bank Clerk and the Italian Customer - Competing Jurisdictions, The Cambridge Law Journal 1996 p. 216-218

Font I Segura, Albert , σχόλιο για την διάσπαση και έμμεση ζημία από την εφαρμογή του άρθρου 5.3 της Σύμβασης των Βρυξελλών , «La disociación y los daños indirectos en la aplicación del artículo 5.3 del Convenio de 1968 de Bruselas sentencia del TJCE de 11 de enero de 1990 », Noticias CEE 1990 nº 66 p.131-136

Franzina, Pietro , L'elusiva proiezione geografica del danno meramente patrimoniale: la responsabilità da informazioni inesatte tra forum commissi delicti e forum destinatae solutionis, *Il Corriere giuridico* 2004 p.121-126

Geimer, Reinhold Streitgenossenzuständigkeit und forum delicti commissi, *Neue juristische Wochenschrift* 1988 p.3089-3090

Gill, A.V., Multiple Defendants, Jurisdiction in Tort and the Brussels Convention, *Irish Law Times and Solicitors' Journal* 1989 p. 2-4 n

Huet, André, Chronique de jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes. Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968, *Journal du droit international* 1989 p.457-461

Jales, Maria Isabel, Afloramento da supranacionalidade num caso de poluição transfronteiras, *Revista de Direito e Economia* 1976 p.409-441

Κακούρης, Κ.Ν., Σχεδιασμός Παρουσίασης της αποφάσεως του ΔΕΚ της 11^{ης} Ιανουαρίου 1990, *Dumez*, 220/88, *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου* 1990 p.595-611

Mankowski, Peter Die Qualifikation der culpa in contrahendo - Nagelprobe für den Vertragsbegriff des europäischen IZPR und IPR, *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts* 2003 p.127-135 ,

Μαργέλος Θεόφιλος, Επισκόπηση της Νομολογίας 1995 του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων , Σύμβαση των Βρυξελλών για την διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων , *Κοινοδικίον* 1997 σελ. 83-103

Matteini Chiari, Sergio , σχόλιο για την δικαιοδοσία σε περιπτώσεις βλάβης ("άμεση" και "έμμεση") σε προϊόντα που προέρχονται από τα εγκλήματα οιονεί αδικοπραξίας, σύμφωνα με την ερμηνευτική νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ,

«Competenza giurisdizionale in materia di danni ("diretti" e "indiretti") prodotti da delitti/quasi-delitti, secondo la giurisprudenza interpretativa della Corte di giustizia delle Comunità europee, Il Foro italiano 1992 IV Col.114-120»

Saravalle Albert, για το ζημιογόνο γεγονός και τις κληρονομικές του συνέπειες: η ιταλική και η κοινοτική νομολογία, Evento dannoso e sue conseguenze patrimoniali: giurisprudenza italiana e comunitaria a confronto, Il Foro italiano 1996 IV Col.341-348

Schultsz, J.C., Nederlandse jurisprudentie , Uitspraken in burgerlijke en strafzaken 1990 n° 425

Schlosser, Peter , Das anfechtbar verschenkte Ferienhaus in der Provence und die internationale Zuständigkeit der Gerichte, Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts 1993 p.17-18

Silvestri, Caterina , Il "locus commissi delicti" come criterio di giurisdizione secondo la Convenzione di Bruxelles, Il Foro italiano 1991 IV

Tagaras, H. Chronique de jurisprudence de la Cour de justice relative à la Convention de Bruxelles: Années judiciaires 1990-1991 et 1991-1992, Cahiers de droit européen 1992 p.700-702

Veenstra , K,J , Artikel 5 EEX en afgebroken onderhandelingen, Nederlands tijdschrift voor burgerlijk recht 2003 p.138-142
p.222-226

Wittwer, Alexander, Internationale Zuständigkeit bei grenzüberschreitender Kapitalanlage, European Law Reporter 2004 p.438